

עין ערך: שירה

כתב-עת מקוון לשירה
מטעם החוג לשוחרי שירה

גיליון 9
אוגוסט 2007

עורכת: שרית שיץ
מערכת: דודי בן-עמי; עודד פלד
הגהה: מאיר צמח

כתובת המערכת: saritsz@017.net.il

כתובת אתר החוג לשוחרי שירה: <http://www.saritpoetry.co.il>

כל הזכויות שמורות לחוג לשוחרי שירה

שרית שץ
שיר: "לוח קיץ"
שיר: *
שני שירים: "שיר ערש"; "תמונה עם חור במרכז"
שיר: "אתה בא והולך"
שיר: "נדדים קטנים"
שיר: "זמן סרפד"
שיר: "בְּאוֹבֵיד"
שיר: "כי מי יודע"
שיר: "כלב ערבי"
מאמר: "בין אָרוס לתנאטוס: שירת הפיתוי הארוטית"
שיר: "קלפים טרופים"
שיר: "גשר"
שיר: "הליכה"
שיר: "חתולים"
שיר: "סוף האלף באברדין"
שיר: "רק צלילים להניח"
שיר: "מחוץ לפרטים הקטנים"
שיר: "השיר על הכח להיות חלש"
שיר: "אריאדנה"
שיר: "אהבת קלרה שומן"
שיר: "מצבת"
שיר: *
שיר: "ויתור מאפרוריות בוקר"
שני שירים: "גופתה של לנה"; "אֹרְיָתָא לוֹנִי"
מחזור שירים: "שירי עץ"
שיר: "תעלומה"
שיר: "להביט בעיניך"
מאמר: "רציתי לכתוב שִׁפְתֵי לֹא יִשְׁנִים" על שירת אמיר גלבווע
שיר: "ריקוד האלפיים ואחד"
שיר: "תחרות נבל - מוזיאון תל אביב 10.06"
מחזור שירים: "אל הצפור, אל האור" אגרות לחיים נחמן ביאליק
שיר: "תבערות"
מחזור שירים: "תיקוני שכינה"
הבלדה "שד-מלך", "Erlkönig" מאת גתה – אריאל סימקין
סרגיי יסנין – שיר אחרון – תרגום: רעיה שקולניק
ג'והן קיטס "La Belle Dame sans Merci" - אריאל סימקין
השוואת תרגומים: "To His Coy Mistress"-Andrew Marvell
שיר: "מפת ארגמן"
שני שירים: "הרהורים ברות"; "מְלֻפְּמִינִי"
שיר: "דיל מצוין"
יאן טברדובסקי – ברכה רוזנפלד
על "חליל המרזבים" לולדימיר מיאקובסקי

דבר העורכת
אשר רייך
שרית שץ
יעל גלברמן
יעקב שגיא
אלישע פורת
לאה שניר
משה גנן
אנדרי פישוהוף
עודד פלד
אמיר אור
אברהם (אברי) גלברשטט
יודית שחר
ברכה רוזנפלד
מנחם פאלק
איליה בר-זאב
ניצן בלואין
דודי בן-עמי
יוסי גמזו
יהודה גור-אריה
פועה שלו-תורן
רון גרא
יוסי עבאדי
נורית כהנא
ענבל כהנסקי
לאה טרן
יעקב ברזילי
עדינה בן-חנן
יוסי גמזו
אדלינה קליין
אירית ויסמן-מינקוביץ
הרצל חקק
ברוך בראונשטיין
פנינה פרנקל
עיין ערך תרגום

תיה
יוצא למסע
חמדה אביב
פגוש את המשורר
ענת לויט
קוראים כותבים
שונות

דבר העורכת

כמו טפטוף של טיפת מים עיקשת על אבן, כך אנו, העושים במלאכת החוג לשוחרי שירה, ממשיכים אט אט, מתוך רצון והתכוונות גדולה, לפלס את הדרך ללבנות האנשים. ביניהם יש האמונים על אמנות השירה ויש אחרים שזה להם מפגש ראשוני, כמעט בתולי, עם אמנות נפלאה זו. עם המשך העשייה מתברר כי אלה וגם אלה, יוצאים נשכרים, כפי שבא הדבר לידי ביטוי במכתבי הקוראים המובאים בפניכם ככתבם וכלשונם במדור "קוראים כותבים".

בזאת מוגש לכם הגיליון התשיעי של כתב העת "עיין ערך שירה". אולי היו אלה תשעה ירחי לידה של התגבשות ועיצוב זהות עצמית של ירחון "ינוקא" המנסה לפלס את דרכו ב"תעלת לידה" שיש בה אתגר והתמודדות עם הבלתי-ידוע. לא היינו יכולים להגיע כלל למקום זה, אילולא אתם הקוראים, הכותבים-יוצרים והמגיבים המשמשים לנו "יד מיילדת". ועל כך תודות מקרב-לב.

כפי שנאמר בגיליון הקודם, תהליך איסוף החומר לכתב העת לשירה לבני-נוער, מצוי בעיצומו. מעל במה זו, אנו מבקשים מהורים, מורים, מנהלי סדנאות לכתובה יוצרת ואחרים, לעודד בני נוער כותבים-יוצרים, לשלוח אלינו משיריהם. אני מזמינה את מי שיש בידו ספרי שירה איכותית מתורגמת לילדים, לשלוח אלי חומרים אלו, כדי להעשיר את מדף מצגות שירי הילדים. דבר נוסף. לעתים יש בעיות טכניות בכניסה לאתר של החוג לשוחרי שירה. לצערי הרב, הדבר אינו תלוי בנו אלא בשרת המארח את אתר החוג לשוחרי שירה. בעיות אלה בדרך כלל זמניות. לא להתייאש. נסו להיכנס מאוחר יותר.

ומה בגיליון זה?

כותבים מוכרים וחדשים מביאים מפרי יצירתם. כל אחד בדרכו ובשפתו, תורם לעניין ולעושר של כתב העת. מגוון מיוחד, כולל השוואת תרגומים, מובא במדור "עיין ערך תרגום". בשל יתרונות המדיה המקוונת, יש באפשרותנו ליצור מפגש בין ענקי המילים והצלילים, כפי שתוכלו להיווכח בתרגום שירו של גתה "שדמלך" המוכר יותר בשמו "שד היער". מאמר מעניין מציג את המפגש בין תאנטוס לארוס ויחסי-הגומלין ביניהם, בשירת הפיתוי האירוטית.

מאמר מרחיב דעת המתמקד בשירתו המופלאה של אמיר גלבע, היכרות יוצאת דופן עם משורר שהוא גם איש דת נוצרי ומפגש עם ספר חדש המביא את שירתו וסיפור חייו של ולאדימיר מיאקובסקי.

בשל ריבוי החומר בגיליון זה, נעדר מקומם של חלק מהמדורים הקבועים. אלה יובאו בגיליונות הבאים.

נשמח ביותר לקבל תגובות לגופם של יצירות ומאמרים.

אני מאחלת לכולכם קריאה מהנה ונעימה.

שרית

**האמנות אינה הרמוניה של כללים
כי אם הרמוניה של גחמות**

רובן דריו

אשר ריך

לוח קיץ

יבא הקיץ וטבע יגרר אותו
אל חיקך הנדרך לאור,
ומה תעשי בו?

ים! הרבה מים תפלים ואפלים
וחולות חונים לנחמה שחומה -
עם ימי הפחם שהופכים לאפר
עורך יחדך כצלי השעה.

הרחק מן הקיץ הרחק ממגע ידי
את עוד מחליקה במים בתנועות כחלות
וקלילות. געגועי קופצים ומתגבהים להם
אלך אל גופך הדגיגי העיף ממני, החולם
רבוץ בין החומות, יליד העיר המחברת.

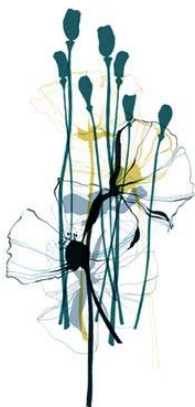
ירושלים רחוקה ואני מכה לחות וחולות
רואה את עורך הלבן שנמלא קשקשי שמש
ואיך תפחו זרועותיך לסנפירים וזימך צמחו.
צאי לצללים שינצו לך צנת שכוך, לעוף אתי
אל מרחקי החיים אין בלתם, בתוך
חדר מלא ספרים וחלומות לכל עונות השנה.

שרית שץ

*

התכופפי,
הרכיני מצח אל האדמה
היי כניעות גבעול בפני
הרוח,
ואם תסדק שדרתך
הצמיחי חליות כמו
לטאה קטועת זנב

שיר ערש

אשה רעבה זה דבר מפחיד.
היא לא מאכילה, רק מחפשת
משהו לאכל. נדמה שהיא משחרת
לטרף. כל נתח שבו אינה מתחלקת
נראה גדול מדי, מדמם. זה הרעב שלה,
לטוש כמו עין קיקלופ
טראח באמצע החזה. תראו אותה
גוררת הביתה לובסטר חי, מטבעות,
פנקס עם שמות, כרטיס לאירופה,
את התפוח, לנעוץ בו סכין.

אשה עם ידים ריקות זה דבר מאים.
אם היא לא מחזיקה בידה יד
רוח נושב ממנה כמו מנזיק,
איום שרבי נקי ומשנה
ריח פה של דרקון.
היא בית במדבר שדלתו עקורה,
חול משתלח חפשי בחדרים
מצטבר על שיש המטבח, על הרצפה
הופך את המטה לדיונה.

אשה לבד מפזרת בביתה ספלים ריקים
ובדלים, שעל שפתם מטבעות
חתימת שפתון. תמיד יהיה מי שיראה
בקשת האדמה, המשכפלת בטביעת שפתיה
עשר פעמים, עדות
לעזובה סודית, שולים מבצבצים
של צרך גדול.
זהירות ילדות, יושבות בין גבות
כמו בין מקורים, מחלקות להן תה:
אל תהיו כמוה.

תמונה עם חור במרכז

שוכבת במטה כמו בכיס הפוך.
כלום לא מכיל אותה.
מה שהיה עמק מפזר עכשו סביבה
פרוע וחשוף, נוצץ ונושף בחשך,
זול פתאום כמו מטבעות, שפוך.
תנו לה אופיום ומיד.
וניל לא יעשה לה את זה, לא במצבה,
כבר לא, מזה שנים. היא לא עצובה,
היא מזת רעב, והצמא שלה גואה
להטביע את כל אוהביה

יעקב שגיא

אתה בא והולך

אתה בא והולך
כמו חתול רחוב גדול ומנמר,
בא והולך
ואני קשובה לקראתך,
ספונה במנזר שתקנים,
מתפללת, מבקשת חזקה
על כל חיוך שלך.

אתה לוקח אותי כמובן מאלי
ואני נאספת כלי
בעודי חשופה למגע.
אתה נוצר עצמך
ואני נמסה,
מחר תפליג מכאן
אני יודעת
כל כמה שאוכל הלילה
בך לגעת
יהיה שלי.

אני ספינה מכת גלים
נטושה על החוף,
כמו תמנון, שולחת זרועותי
היחפות
אותך לחבק.

אלישע פורת

נדרים קטנים

אלו הם רק
נדרים קטנים שאני
נודר לעצמי כגון
לפקד את קבר
אבי ביום שמחת לבי.
כגון לרוץ בערב
אחר מעוף האנפות
אל מרחקן, להיות
שוב ילד מתנשא
אל מגדליו. להתמלא
מריח חשך מתקרב
מלבן הדרים פורחים.
אלו הם רק
דברים קטנים שאני
חפץ לעצמי כגון
לנדר עוד ולנדר
עד שיהיה בכחי
להקים את המתים.

לאה שניר

זמן סרפד

אולי מפני שיצאתי מרשותו
בא הטעם ממקום שלא צפיתי לו כלל.
עופות קיץ סרבנים התעלמו מכווני הקר,
מהוראות הנדידה,
מפתים את האור
שיעמיק לתוך סכות צל לח, טחוב,
גן מפלא תחת שמלותיה של לטיפה מתמרה
מעגלת אצבעות חמות
סביב שרשי העשב הצורב
בשטח ההפקר מאחורי מעבדת הטבע,
אוגרת סרפדים בשק גס, תופח תחבולות חרון
תחת אבני חצץ שהיינו מידים בה
להניסה ממקומותינו.
בערב תבשל מרק עשבים מריר מעלבונה,
תזרה תבלינים כהים
להעיר צפרים רטבות טובלות בחלצי אישה.
בטעם דודאים יעשה בה זכרונות יעקב בלאה,
יתמכר לצורות הפרועות
של זמן הסרפד.

משה גנן

כאוביד

כאוביד בשעתו אף אני רק בשיר אתבטא.
רק אמת, אם אומר: אף אותי זה מפתיע.
למשל, בענין הסוגט כבר חשבתי: בטל
כל כחי בצורה. בחקיו - המרתיע.

אך הן לא: עוד אמשך ביצול ואחרש
בחרוז, בצורה, במשקל ובבית.
בזרעי אותיות זעירות עוד אחרז
והשיר הנה קם והיה: לא שמיר, לא שית.

עכשו יש מין תבואה, שאותה להראות
לרעה, מעשה רענן למכביר:
לב גאה ומדשן יביא לה קרבן,

או שורות שכראי מלטש מראות
את ימינו יחד, טוב ורע, אך בשיר:
את נצחון קשרינו לתמיד על הזמן.

אנדרי פישוהוף

כי מי יודע

הסיני המנקה את הימליה
שב לביתו
עם רגל אחת קפואה
שק ענק על גבו
מלא פחיות קולה ריקות
וניירות מלכלכים אחר השמוש
הוא נראה מאשר ממלאכתו
שרף הכל בחרצר
וכבר החל סופר את הלילות
עד לנקיון הבא לקראת
הסתו

לקראת הסתו הרב המנקה את
אבני הכתל
שב לבית המדרש שלו
ידו שרוטה מהסלעים
כשהוציא אין-סוף פתקאות
כתובות בכל שפות האנושות
כי אלהים מבין את כלן
רק אנחנו לא את שפתו
נאמר
הוא נראה מבלבל מה
כי איש לא הנחהו מה לעשות עמן
ונסה לא לחשב על הפעם הבאה
לקראת האביב
כמו שלא סופרים את הימים
עד המלואים הבאים
כי מי יודע

עודד פלד
כלב ערבי

[מן הגניזה]

היתה שמש בגן ובפתח קדם את
פני כלב ערבי קטן. כלב, כלב
קראתי לו בוא נשחק קצת
והתגלגלנו בעשב וצחקנו והיו
שם המון ילדים יפים [מבתיים
טובים] ושנים מהם קרבו
ובאו בשאגות שמחה:
כלב ערבי כלב ערבי נבשל
אותך לארוחת הערב נעשה
ממך סטיק –

אל תפחד, אמרתי לו וחבקתי
את צוארו העצוב, אל תפחד
אבל זנבו שפשפש באויר במבוכה

ואם לא אני שם היו תולשים
לו ודאי את עיניו השחורות

נעורים ריקים, רגשנות יתרה,
שמחה לאיד, תסכול עמוק,
הנה כיצד אבדו חיי ללא תכלית.

ארתור רמבו

בין אָרוס לתנאטוס: שירת הפיתוי הארוטית

1 - זהירות, נערה!

במיתוס היווני, באמנות ובשירה מופיעה פִּית'וֹ, אלת הפיתוי והשידול, כאחת מנערותיה של אפרודיטה אלת התשוקה. הרודוטוס מזווג אותה כדמות משלימה אל אנֶקֶה, אלת ההכרח¹, המופקדת על השכנוע בדיבור או בכוח. מן המלה 'פִּית'וֹ' נתגלגל לנו אל העברית 'פִּיס' שגם עניינו ריצוי בדברים, ובדומה גם ה'פִּיתוֹ' העברי, עניינו פתיחה מנטאלית של נמען הדברים, שידול רגשי או רעיוני באמצעות הדיבור. במובן זה, הרחב, אפשר שכל שיר הוא שיר פיתוי; כל שיר הוא דיבור מזמין מסוגו, דיבור הבא למשוך אליו את הקורא, לפתוח את ליבו ושכלו, ולהיכנס אל עולמו. זה נשמע מסוכן, ובכל זאת לא מדובר בהיפנוזה או בסמים פסיכיאטריים: גם המשכנע שבמפתים אינו יכול ליצור יש מאין בדבריו, וכל הפיתוי מוליך את נמענו למטרתו באמצעות יצר והגיון דברים שקיים בשומע בכוח או בפועל. שום פרסומת לא תצלח בלי התשוקה לעוצמה, ליופי, לרכוש או לנוחות; והוא הדין גם בשירה, אף שזו מוליכה בנו גם את החשמל של מאוויים מעודנים יותר כמו התשוקה לצדק, לחוכמה, או להתעלות. כך, כמובן, גם ביחס לתשוקה הארוטית, שעצם הנגיעה בה מפעילה פיתוי, מכוח פעולתו של ארוס בכל אדם.

הפיתוי שבעצם הדיבור על ארוס מצוי בכל שיר טוב המוליך את התשוקה הזו, אך הפיתוי הפואטי שארצה לדבר עליו כאן יהיה מחודד יותר. שיר על אודות פיתוי ארוטי מעביר לקורא סיפור מעשה כלשהו, ובכך אינו שונה משאר שירי אהבה וחשק או משירי תלונה וקנאה של אוהבים מיוסרים. לא כן שיר פיתוי במובן החמור של המלה – השיר הבא לפתות. שיר כזה הוא "שיר מגויס": יש לו מטרה והוא בא לבצע אותה. הוא אינו "דיבור על אודות", אלא תמיד פנייה בפועל, בגוף שני, אל מושא התשוקה. השיר הוא כלי הפיתוי עצמו, מעשה המלים המשדלות שנרקם במיומנות המשורר כדי להשיג היענות. בכך קרובים שירי פיתוי לתורת הנאום הקלאסית, שנוצרה בדיוק למטרה זו, של שכנוע לרעיון או מעשה; ואכן, כשסוקרטס נואם את נאומו בפִּידְרוֹס (238-241) בענייני אהבה והיענות לחיזורים, הוא אינו מדבר עוד אלא משורר: "וכי לא הרגשת, אישי השלֹו, שדברי שוב אינם דיתירמבים, כבתחילה, אלא חרוזים אֶפִּיים...?"²

כבר בראשיתה של שירת היחיד במערב, המשורר היווני ארכילוכוס במאה ה-7 לפנה"ס מספר בשירו איך ניסה והצליח לפתות במילותיו את בתה של אֶמְפִּידוֹ³. השיר מספר בפתיחתו על אודות המעשה, אך עד מהרה עובר מהדיבור על אודות הנערה הנחשקת לדיבור ישיר אליה בהווה של ההתרחשות. במונולוג הפיתוי שלו מבטיח המשורר לנערה שאם תשכב אֶתוֹ לא יחדור אליה, וכך תוכל לשמור על בתולה, ומשכנע אותה שרק בה הוא חושק ולא בשום אהובה אחרת. הנאום משיג את מטרתו, הנערה משתכנעת מדבריו, ונעתרת לו⁴:

כָּל זֹאת אֶמְרָתִי; וְנוֹטֵל אֶת הַנֶּעֱרָה
אֶל בֵּין פְּרָחִים פְּתוּחִי כּוֹתֶרֶת
הַשְּׂכַבְתִּיהָ, וּמִכֶּסֶה אוֹתָהּ
בְּאַדְרָתִי הָרֶכֶה, חִבְקָתִי אֶת צְוֹאֶרָהּ בְּזִרְעִי...

¹ היסטוריה 8, 111.

² כתבי אפלטון כרך ג', פיידרוס 241, בתרגום יהודה ליבס (שוקן 1975).

³ ארכילוכוס a196.

⁴ השירים להלן בתרגום המחבר, מתוך *תשוקה מתירת איברים* אנתולוגיה לשירה ארוטית יוונית (ביתן, 1993).

עד שחררתי את אוני הלבן,
נוגע בשערה הזהב.

מלאכת השידול של ארכילוכוס אינה מתוחכמת במיוחד – הוא משלים את "כל זאת אמרתי" בשני מהלכים: ראשית, "הן בגנך עוטה העשב / אעצור", ושנית, "רק אותך אני רוצה" (בסדר זה!). הוא פשוט סומך על משיכתה של הנערה אליו ודבריו אינם באים אלא לפוגג את חששותיה החברתיים והרגשיים. זהו אולי עיקרו של עניין, אבל שירת השידול מתגלה במלוא "גדולתה" כאשר המחסומים להיענות הם איתנים יותר.

בכל מקרה, שירי פיתוי אינם עוסקים כלל בנתון השרירותי של משיכת המפותה אל המפתה: בעקיפין אפשר שיופיו של השיר עשוי להקרין על מחברו, אבל אין בשירים פרסומת עצמית של דובריהם. יתר על כן, המישור הבין-אישי מופיע בשירת הפיתוי כמעט במובלע, שכן מעבר לעצם וידוי התשוקה, האהבה או הנאמנות, הוא חף מכל טיעון רציונאלי. התשוקה נתפסה כמין "דיבוק" של כוח אלוהי, שישנו או איננו, ואינו בידי אדם.

נראה שהפיתוי מגיע עד לקצה גבול השכנוע באותו נאום של סוקרטס, המטיף לדחות את המחזר האוהב ולהעדיף את זה שאינו אוהב, בבחינת העדפת השפיות על השיגעון. מהלך השכנוע שלו הוא תבוני לחלוטין, אלא שסוקרטס עצמו עוצר שם בדבריו, באומרו שהוא חושש שמא "בחטאי לאלים אקנה כבוד בבני אדם". אצל ארכילוכוס האמון הוא אמנם מרכיב חיוני במערכת היחסים שהוא מבקש ליצור עם הנערה, אך בסדר דבריו ההבטחה הרגשית באה לאחר טיעון של נזק-מול-תועלת לנערה – טיעון שאיננו רגשי, ואיננו כלל במישור הזוגי. מעניין אפוא להבחין ששירת הפיתוי מתרכזת בשכנוע נמעניה לעצם החוויה המינית – דרך שכנוע המובילה בעצם להכרעה שאיננה במישור היחסים עם הזולת אלא בתוך מעגל האני, בתוך עולמו הפרטי של המפותה. לאורך דורות הטיעון הקלאסי של הפיתוי הוא "אם לא עכשיו אימתי": הנעורים חולפים, היופי יימוג ועמו גם אהבת האוהבים. כך משדל תיאוגניס (כמאה שנים מאוחר יותר) את אהובו הסרבני⁵:

נער, עד מתי תברח ממני? [...]
השאר, חסדך הענק לי; לא זמן רב עוד
שלך תהיה מתנת אפרודיטה סגלת העטרת.

משורר אחר (בשיר הלניסטי המיוחס לאפלטון) מפתה בתפוח העדן בתולה סרבנית נוספת באותו טיעון עצמו⁶:

אני זורק לך תפוח!
ואת, אם בחפץ לב תאהבני,
קחיהו, וחלקי אתי את בתולך!
אך אם את חושבת על מה שהלואי ולא יקרה
קחיהו, והררי מה קצר תור היפי.

אותו מוטיב חוזר בגרסאות שונות בשירי הפיתוי, אך גם הולך ומשתכלל. מן השירה ההלניסטית הוא מגיע אל אובידיוס, וממנו גם אל שירו של מארוול "לאהובתו המתממת" ולעשרות שירי פיתוי עד לימינו אלה. אולם דומה שנקודת הציון החשובה ביותר בתובנת המוטיב נקבעה כבר במאה ה-3 לפנה"ס, כאשר

⁵ שם, תיאוגניס 1299-1304.

⁶ שם, האנתולוגיה הפלטינית 5, 79.

אֶסְקַלְפִּיאֵדָס שְׁכַלל אֶת הַטִּיעוֹן לִשְׁיר פִּיתוּי מוֹרֵכֵב, הַמְבִּיא אֶת מוֹטִיב הָאֱהָבָה
וְהַחֲלוּף לְשִׂיא וְלַעוֹמֵק חֲדָשִׁים:

אֶת בְּתוּלִיךְ שׁוֹמֶרֶת? וּמָה הַתּוֹעֵלֶת?
לֹא בְּבּוֹאֶךָ, נַעֲרָה, אֶל הָדָס
אֶת אוֹהֶבְךָ תִּמְצָאִי לָךְ.
בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים הֵם, תַּעֲנוּגוֹת אֶפְרֹדִיטָה
בְּאַכְרוֹן, בְּתוּלָה,
עֶפֶר וְאַפֵּר נִשְׁכָּב.

הַטִּיעוֹן הוּא אוֹתוֹ "אֲכֹל וּשְׁתֵּה" אֲרוּטִי, אֲךָ בַּמְּלֹא הָאוֹבֵדֵן הָאֲפִשְׁרִי: לֹא רַק הַיּוֹפִי
חוֹלֵף, אֲלֵא גַם הַחַיִּים עֲצָמָם. בַּהֲאֲדָס, בְּאַרְצוֹת הַמִּתִּים, אֵין מֵאֱהָבִים וְאֵין מַעֲשֵׂי
אֱהָבָה. רַק כֵּאֵן, וְאִם כֵּךְ, לָמָּה לֹא עֲכִשְׂיוּ? הֲבִי מֵאוֹצֵרֶךְ, שֶׁאִם לֹא כֵן תִּמּוֹתִי כְּאוֹתוֹ
קִמְצָן עַל קוֹפֶת זֶהָבוֹ.
הַמְשׁוֹרֵר מַעֲמֵת אֶת הַנַּעֲרָה עִם הַבְּחִירָה בֵּין אֲרוֹס לְתִנְאֲטוֹס בַּמְּלֹא קוֹטְבִּיּוֹתָם, אֲךָ
בְּזֶה לֹא מִתְמַצֶּה עֲדִיין טִיעוֹנוֹ: "הָדָס" (בַּמִּקְבִּיל ל"אַכְרוֹן" שֶׁבַּהֲמִשָּׁךְ) הוּא כִּינוֹי
לְשִׂאוֹל, אֲךָ גַם שְׁמוֹ שֶׁל אֵל הַמִּתִּים. הַמְשׁוֹרֵר מֵרַמֵּז אֶל סִיפּוֹר פְּרֹסֶפֶנָּה שְׁנוּדָעָה
בְּכִינוֹיָהּ "הַנַּעֲרָה" (korē): יוֹם אֶחָד כְּשִׁיצֵאָה הַנַּעֲרָה לְקִטּוֹף פְּרָחִים הַתֵּאֱהָבָה בַּהֲאֲדָס
וְחִטֵּף אוֹתָהּ אֶל מַמְלַכְתּוֹ. הַמְשׁוֹרֵר סוֹנֵט אֲפּוֹא בְּנִמְעָנָה: "לֹא בְּבּוֹאֶךָ, נַעֲרָה, אֶל הָדָס/
אֶת אוֹהֶבְךָ תִּמְצָאִי לָךְ" – לָמָּה אֶת מַחֲכָה? אֶת אֵינֶךָ קוֹרָה, וְאֱהָבָה תִּימְצָא לָךְ רַק
בְּחִיךְ. הַרִיבּוֹד הַמִּיתִי שֶׁל הַטִּיעוֹן אֵינוֹ רַק קִישׁוֹט, וְגַם לֹא מִתְמַצֶּה בַּהֲמַחֲשָׁה
מִטְּפוּרִית שֶׁל פֶּחַד הָאוֹבֵדֵן שֶׁהוּא מִנְסָה לְהִלָּךְ עֲלֶיהָ. בְּקוֹנוֹטְצִיָּה הַמְּהוּפָכָה הַזֹּאת
ל"חֲתוֹנַת הַמּוֹת" שֶׁל הַנַּעֲרָה, קוֹרָה, מוֹפַגְנָה בְּאִמְתּוֹ גְּאוּנִיּוֹתוֹ שֶׁל אֶסְקַלְפִּיאֵדָס,
וְאִפִּיגְרָמָה קְלִילָה שֶׁל פִּיתוּי הוֹפֵכֶת לִשְׁיר עֲמוּק. מַעֲבֵר לְמוֹבֵן הַגְּלוּי שֶׁל הַפִּיתוּי
לְחַיִּים וְלֵארוֹס, הַמְשׁוֹרֵר נוֹגֵעַ כֵּאֵן בַּמְּהוּת פְּחָדִיהָ וְכִיסוּפִיָּה שֶׁל הַנַּעֲרָה: אוֹבֵדֵן
הַבְּתוּלִים הוּא "חֲתוֹנַת הַמּוֹת" שֶׁלָּה – שׁוֹד, חֲטִיפָה, אוֹנֵס. בְּמַגַּע הַמִּינִי שֶׁמִּפְּנֵי הִיא
חוֹשֶׁשֶׁת יִיקְרְעוּ חֲבִלֵי הַמִּטְרִיָּאֲרֵכָאֵט הַנִּפְשִׁי שֶׁבּוֹ הִיא קְשׁוּרָה לְעוֹלָם נָשִׁים אֲמָהִי
וְסִגּוֹר, כּוֹלָא אֲךָ גַם מוֹגֵן. בַּהוּיִית הִילָדָה שֶׁלָּה הִיא מוֹגֵנָת מִן הַפֶּן הָאֵלִים שֶׁל
הַגְּבִרִיּוֹת, אֲךָ בּוֹ בְּזִמָּן גַם דּוּחָה אֶת זֵהוּתָה הַנִּשְׁתִּית. אֶסְקַלְפִּיאֵדָס אוֹמֵר לָהּ: בּוֹאִי,
הֵאֵם אֵינֶךָ רּוֹצֶה לְצִאת לְחוּפְשִׁי, לְהִסְתַּקֵּן וְלְהִסְתַּכֵּן, לְנַתֵּק אֶת חֲבֵל הַטְּבוֹר וְלִהְיוֹת
אִשָּׁה? הוּא מִפְתָּה אוֹתָהּ בַּהֲרֵבָה יוֹתֵר מֵעוֹנֵךְ; הוּא מִפְתָּה אוֹתָהּ לְקִיּוֹם שֶׁל 'אֲנִי' בַּעַל
פְּנִים מְשֻׁלּוֹ.
אֲבָל הַסִּיכּוֹן אֵינוֹ בְּטֹל וְהַפִּיתוּי הוּא רֶשֶׁת מְלִים עֲרֻמוֹמִית שֶׁאֵינָה מִבְּטֵלֶת אוֹתוֹ אֲלֵא
רַק מִסְתִּירָה אוֹתוֹ: יוֹתֵר זְבוּבִים נִלְכָּדִים בְּטִיפָה אַחַת שֶׁל דְּבֶשׁ מֵאֲשֶׁר בְּמֵאָה חֲבָטוֹת.
לְפִיתוּי הָאֲרוּטִי יֵשׁ גַם צֵד שֶׁאֵינוֹ קְלִיל אֲלֵא נּוֹרָא, וּבִכֵּךְ אֵינוֹ שׁוֹנֶה מִפִּיתוּי שִׁירַת
הַסִּירְנוֹת בְּאוֹדִיסֵיאָה, דְּבָרֵי שֶׁר הַיַּעַר ב'שֶׁר הַיַּעַר' שֶׁל גֵּתָה, אוֹ נִגִּינָתוֹ שֶׁל הַחֲלִילִין
מֵהַמִּלִּין. הַהֲתַפְתּוֹת הֵיא בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר וְיִתּוֹר וְכִנְיָעָה וְיֵשׁ בָּהּ הַתְּמַסְרוֹת לֵארוֹס
וְלִתְנַאֲטוֹס גַּם יָחִיד. דְּבָרֵי הַפִּיתוּי בְּנוֹסַח אֶסְקַלְפִּיאֵדָס אֵינָם טוֹרְחִים לְטִיחַ אֶת
הַסִּיכּוֹן הַזֶּה, אֲלֵא רַק מְצִיבִים אוֹתוֹ מוֹל הַחֲלוּפָה הַרְגִּשִׁית שֶׁל הוּיִתּוֹר עַל
הַהֲסַתְכָּנוֹת: בַּחֲרִי, נַעֲרָה! הִנֵּה, תוֹכְלִי לְהַמְשִׁיךְ בְּלִימְבוֹ הַנִּפְשִׁי הַזֶּה, הַמוֹגֵן מִן הָעוֹלָם;
לְבַחּוֹר בַּהוּיָה שֶׁל גּוֹלָם הַפְּרָפֵר, אוֹ לְעוֹמֶת זֹאת – בְּמַעוֹף שֶׁל יוֹפִי וְאֲרוֹס אֶל מַחוּץ
לְפַקְעֶת, בַּהֲסַתְכָּנוֹת בַּחַיִּים עֲצָמָם.

⁷ שֵׁם, הָאֲנִתוֹלוֹגִיָּה הַפְּלִטִינִית 5, 85.

היעדרותו הכמעט מוחלטת של הקול הנשי מן השירה הקלאסית מותירה אותנו עם שירים על אודות נשים מפתות, אך ללא שירי פיתוי משלהן. גם בשירים אלה "על אודות" מופיע הפיתוי הנשי כפיתוי שאינו משתמש במלים או שאינו זקוק להן. במאה ה-6 לפנה"ס מתאר אלקמן נערת מקהלה בספרטה "שולחת בתשוקה מתירת איברים / מבטים ממסים משנה וממות"⁸. גם מכאן והלאה איננו מוצאים שום פיתוי מילולי בפי אשה, ובמאה ה-1 לספירה, כשמרקוס ארגנטריוס פונה אל נערה שהפיתוי הוא כנראה מקצועה, גם היא אינה זקוקה למלים⁹:

הסירי את הרשתות האלה, בזבזנית של זמן
וכשאת פוסעת, ליסדיקה, אל תגלגלי בכונה את מתניך!
קפלי שמלתך הדקיכה כרוכים היטב עליך
וכל מערמך נראים גם לא נראים [...]

מעניין להבחין שגם בשירה של משוררות כסאפפו ופרקסילה וגם במצבים ארוטיים בין נשים לנשים, הפיתוי אינו מתמלל, אלא מתואר במונחים של תחושות גופניות¹⁰.

נראה לי שזה לאלים
כל איש היושב נכחך,
מטה אָזְנוּ מְקֻרֵב
לְקוֹלְךָ הַמְתוֹק
וְלַצְחוֹק הַנִּכְסֵף, שְׁחִי,
הַסְעִיר אֶת הַלֵּב בְּחִזִּי! [...]

למרות שהמלים הן אמנותה, באוזניה של סאפפו דיבורה של הנערה הנחשקת אינו אלא "קול מתוק" שתוכן דבריו טפל לעיקר. משירה עולה כי היא מתפללת לאפרודיטה שאהובותיה תתרגינה לתשוקתה ואף מרעיפה עליהן מתנות, מסרט צבעוני ועד שיר; היא מדברת אל אהובותיה – ועם זאת כל שירה הארוטיים המרובים אינם באים לפתות.

דווקא סאפפו היתה זו שהעלתה את פית' למעלת "בתה של אפרודיטה"¹¹, ובעניינים אחרים הפליאה בעצמה במלאכת השכנוע; מדוע, אם כן, לא לצורך שידולן של אהובות? אפשר, כמובן, ששירי פיתוי כאלה פשוט לא שרדו, אך אפשר גם אחרת; אפשר שזהו עניין של נוהג תרבותי ואפשר שלא. ואפשר גם שזהו עניין של כבוד עצמי: הפיתוי המילולי הוא דיבור שדוחק ומעיר את האהבה בטרם תחפץ, ובא בסופו של דבר להעצים או להחליף את התשוקה החושנית הישירה. אבל יש לזכור, שיחסים עם נשים לא סיכנו נערה מבחינה אישית וחברתית באותו אופן שסיכנו אותה יחסים עם גברים. זהירות, נערה: אובדן בתולים או הריון היו עלולים להסתכם באסון חברתי; ואילו הבעילה כשלעצמה כרוכה בפלישה גופנית, במהפך נפשי ובאותה קרבה מאיימת ואמביוולנטית אל הפן האלים של הגבריות. סאפפו עצמה כתבה כמה וכמה שירי קינה על "חתונת המוות" של האשה ודימתה את אובדן הבתולים לפרי שנקטף או לפרח רמוס, אך לא ראתה מאומה מכל זה במין עם בנות מינה. ביחסי נשים אפשר שתהיה משום פלישה של 'האחרת', אך עדיין,

⁸ שם, אלקמן 3, 61-74.

⁹ שם, האנתולוגיה הפלטינית 5, 104.

¹⁰ שם, סאפפו 31.

¹¹ שם, סאפפו 200.

לעומת הגבר, האחרת היא בבחינת אחר-דומה. האם אהבת נשים מוציאה בכלל את הנערה מחזקת המטריארכאט הנפשי של ילדותה? ההיסט הארוטי אל הדמות האהובה הוא התפתחות אך גם המשך של אותו עולם נשי. בנוסף על כל זאת, ביוון הקדומה לא היה שום איסור חברתי על היענות של אשה לאשה והיא לא היתה כרוכה בסיכונים. אפשר אפוא, שיחסי נשים פשוט לא דרשו מהן העזה כה רבה ולא דרשו מסאפפו מלאכת שידול כה מפולפלת.

אברהם (אברי) גלברשט קלפים טרופים

מישהו טרף את הקלפים.

לא כל יום אתה פוגש
קוסם, כהן וּשְׁטָן
באותו החדר.

לא כל יום אתה נע בין השמים לבתי העלמין
ואינך מתפלל כלל.

לא כל ערב אתה נוגע בשמלת משי
ומשיל אותה לנחל.

לא כל לילה אתה שמח לבוא הסערה
ונרגע רק בחלומות.

לא כל יום מישהו טרף את הקלפים,
מגיש לך אותם
ונעלם.

(מתוך "קלפים טרופים", עמ' 5, 2006)

גלברשט אברהם (אברי), משורר.
נולד ב-1946 בשכונת התקווה בתל אביב להורים ילידי פולין, שרוב בני משפחתם נספו בשואה. בילדותו עבר עם משפחתו לקיבוץ גבעת השלושה וסיים בית ספר תיכון בקיבוץ מעלה החמישה. מתגורר בירושלים. בעל תואר ראשון בספרות והיסטוריה מטעם האוניברסיטה העברית ובעל רישיון הוראה. למד קורסים במינהל ציבורי ובעיתונאות. ערך פרסומים במשרד הקליטה. שימש מרכז בכיר של תלונות ופניות הציבור במשרד החינוך. מפרסם שירים מנעוריו בכתבי עת שונים. אב לחמישה. פרסם 6 ספרי שירה, קבל מענק מקרן עמו"ס (למלומדים וסופרים בחסות בית הנשיא), 2005

יודית שחר

גשר

הפֶּרֶטִים הַיּוֹמִיּוֹמִיִּים מְטַשְּׁשִׁים אֶת הַתְּמוּנָה
וְעַלֶּיהָ לְהַשְׁגִּיחַ כְּשֶׁהִיא מְהַלֶּכֶת עַל גֶּשֶׁר
לִפְנֵיהָ נִפְרָשִׁים אֵינְסוֹף גְּשָׁרִים
בְּסוֹפָם תָּמִיד יִחְכּוּ הַזּוֹנוֹת, הַקְּבָצִנִּים, הַשְּׂכּוֹרִים,
מֵאֲחֹרֶיהָ יָמִים מִלָּלִים נִבְעָטִים בְּרִגְלֵים חֲסֵרוֹת רַחֲמִים,
אָבָא, הַבְּטַחְתָּ שֶׁתִּרְשָׁה לִי אָבָא.
צֶמֶד יִלְדֶּיהָ מֵאֲזֵנִים בְּרַחֲמָהּ, לֹא לִפּוֹל אֶסוּר לִפּוֹל, מִתַּחַת לִפְלֶדָה הַמְרַצֶּדֶת.
אַרְבַּעַת אֲלָפִים שְׁקָלִים לֹא נִסְיַעוֹת מְנַחִיתִים אוֹתָהּ לִמְרַצְפוֹת
רְחוֹק מִחִלּוּמוֹת, קְרוֹב מִכְּדֵי שֶׁאִשָּׁר פִּתְאוּמֵי יִפְרָץ
אֶת טִבַּעַת הָעֲצָמוֹת הַסּוּגְרוֹת בְּבֵית הַחֲזָה,
יֵאלַחֵשׁ אֶת לְבָהּ בְּגַז קָלִיל יִתְפִּיחַ אוֹתוֹ
לְבָלוֹן מְשִׁי מוֹרִיד שִׁיסְחָף לְעֶבֶר
וְהַרְחֵק מִשְׁמֵי הָאֲפֵלָה
הַמְּכַבִּידִים עַל הַגֶּשֶׁר.

ברכה רוזנפלד

הליכה

רַק הַצְּעָדִים, צְעָדֵי שְׁלִי
הֵם הַמְּכַתִּיבִים אֶת קֶצֶב הַלֵּב וְהַנְּשִׁימָה
חִלּוֹף הַחֲמָרִים וּבְעֶרְתַּת חֲמָצָן בְּכָל רִקְמָה
שְׁעוֹן הַדִּפֶּק הַנִּפְעָם בּוֹרָא נִגּוֹן הוֹלֵם תִּקּוֹן
הַגּוֹף לִמְעַן הַנְּשִׁימָה
קִלְפוֹת פָּנֵי נוֹשְׁרוֹת טְמָאָה,
קִשְׁקֶשֶׁת הַמוֹמָה
מִן הַתְּמוּנָה הַמִּתְחַחֵלֶלֶת בְּאִשָּׁה
בְּמֵאמֶץ הַמְּרִכֵּז בְּהַלִּיכָהּ
מִטְהַרֶּת בְּזַעֲתָהּ
וּכְבֵּר הַמַּח שְׁטוֹף אֲנִדוֹרְפִינִים
וּכְבֵּר הַזֹּהֵר מִכָּה בְּגוֹף
וְזִכְרוֹן אֵלֶם שֶׁל טְרוֹם תְּמוּנָה נִצָּת, נְעוּר
מִן הַרְגֵּל הַכֹּלָה עוֹלָה לִמְחַשְׁבָּה
וּבְרֵם שֶׁל הַזִּיּוֹת נִכְתָּבוֹת אוֹתִיּוֹת
מִשְׁמָאֵל לְיָמִין וּמִיָּמִין לְשְׁמָאֵל
וְחוּט דְּקִיק אוֹ שֶׁבֶב זְעִיר נִפְרָם מִמֶּאֲרֵג שֶׁל אוֹר
וּמִבְקֵשׁ לְהַתְגַּדֵּר בְּתוֹ, בְּמֵאמֶר, מֶלֶה, שׁוֹרָה
לִלְכֹּד דְּבַר מָה שִׁיצְטָלֵצַל
וְיִצְטָלֵל
כְּמוֹ גְּאֻלוֹת הַרְבֵּה

מנחם פאלק

חתולים

חתול האשפות, מה יש לו לעשות כל היום?
לשבת ברב טקסיות על שפת פחי הזבל
להביט בתפלה אלמת
ביצורים ההולכים על שתיים
ובשקיות שבידיהם.

חתולים סיאמיים, על מה יש להם לחשוב מדי בקר?
מה הם עושים חוץ מלגרגר בניהמה מפנקת
כמו זאוס*, מרצה מעצמו כל בקר,
ולחלם על סטיק עסיסי בשמנת מתוקה
וסיסטה על מזרן מכסה מלמלה.

חתולי רחוב, מה מעשיהם בשעות הערב?
מביטים בקנאה באנשים מרפטי לבוש
חסרי בית כמותם
המתחרים בהם בחטוט
בבטנה של הצפרדע העירונית.

חתולי בית שבעים, למה הם מתגעגעים
בעונות היחום?
מה הם צריכים חוץ מחתולה חננית
בעלת יחוס מתאים
למשחקי ההשרדות
הנאה קצרת מועד
ומנוחה מגעת
עד לממוש הבא.

ואנו עוקבים אחריהם בישיבה טקסית
עם פרוסת עוגת קרם שמנת ביד
בקבוק מים מינרליים טהורים,
מתנחמים שיש מסכנים מהם
ומפנטזים על חתולות הרבה
להשרדות האגו הגברי.

* מלך האלים ואלהי הגשם במיתולוגיה היננית.

סוף האלף באברדין *

1.

יְדֵי נְעוּת בְּקֶצֶב הַחֲלוּם.
לְקוּם, לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְבוֹרָא הַחֲלוּמוֹת.
רַע לְהַתְעוֹרֵר בְּבֵית מְלוֹן מְרוּט,
לְהַשְׁקִיף עֵינַיִם בְּעֵד אֶבֶק חֲלוֹנוֹת
לִפְנֵי הַשָּׁמֶשׁ.
מִבְּטֵי מְלוֹהָ אֶת שְׁאֵרֵית הַלֵּלָה
בְּמוֹרֵד הַרְחוֹב.

2.

יְבָבוֹת בְּאַבְנֵי הַשַּׁחַם, צַעֲקוֹת הַשְּׁחָפִים.
נִמַּל בְּמַעְרוֹמָיו עִם שַׁחַר נֶעְרָם.
אֵין אָדָם בְּרָצִיפִים, חֲמָקוֹ הַדִּיגִים
אֶל אֶהְבּוֹת הַבֶּקֶר -
אֶל אֶרוּחַת - יָרֵק.

3.

יָם שִׁישִׁי, קָרָה צְלוּלָה פִּיּוֹן.
רְצוּעַת חוֹל קְפוּאָה בֵּינָם הַצִּפּוֹנִי.
אִישׁ שָׁעוֹן אֶל קוֹרָה. עֵתוֹן הַבֶּקֶר.
כָּלֵב אֲדָמוֹנִי. מִכּוֹת אוֹר בְּעֵנָנִים נִסְדָּקִים.

4.

שַׁחַר פָּרוּשׁ עַל גְּלִים בְּסוֹף הָאֶלֶף הַשָּׁנִי.
רְחוֹק, בֵּין מַיִם לַמַּיִם אֵשׁ רוּחַשֶׁת בְּבִלְקוֹן.
עִם דְּמִדּוּמֵי הַיּוֹם זֶהָר נִסּוּג אֶל סוּדוֹת הַיָּם -
מִקְסָם פִּצְעֵי גְאוּת וְשֹׁפֶל, גְּאוּהָ וְדָם.

5.

קְרִיאוֹת הַשְּׁחָפִים בְּשָׁמִי הַכֶּסֶף
עֲטוֹת עַל בְּדִידוֹתוֹ שֶׁל רֵץ לְמַרְחָקִים
הַגּוֹזֵל בַּחֵם גּוֹפּוֹ אֶת קֶר הַבֶּקֶר
אֶת שְׁלוֹתָם שֶׁל הַחַיִּים.
הִי־צִקּוֹק חִי -
בְּסַחְרֵי מַעֲגָלִים הֵם מְלוּיִם אוֹתִי
לְעֵבֶר הַגְּלִים.
אֶל זֶהָר הַצִּפּוֹן,
אֶל דִּי וְדוֹן.

* עִיר בַּצִּפּוֹן-מִזְרַח סְקוּטְלַנְד מְכוֹנָה "עִיר הַגְּרִנִּיט"
בֵּין הַנְּהָרוֹת דִּי וְדוֹן

ניצן בלואין

רק צלילים להניח

אַתָּה מַחְכֵּךְ בִּי צִלִּילִים עֲמָקִים
אֲנִי תוֹהָה אֵיךְ מִתְבַּסֵּר הַמָּצֵב
הַמַּחֲלֵט
שָׁבוּ אֶתָּה שׁוֹקֵעַ וְאֲנִי צָפָה
כְּשֶׁהִבּוּעוֹת נֶאֱלָמוֹת לְמוֹעֵקָה
אַתָּה כָּבֵד לֹא מִשְׁתוֹקֵק וְאֲנִי
לֹא מִרְחֻמֶּת,
הִזְרוּעוֹת אַחוּזוֹת בְּכָלִי הַמִּשְׁחִית
וְאֵין לָנוּ דָם
אֵין לָנוּ דָם
אֵין לָנוּ דָם
בְּשִׁבִּיל לְנִצָּחַת אֶת הַסּוֹף,
רַק צִלִּילִים לְהַנִּיחַ
בְּצִנְצָנוֹת עִם חֶמֶץ, אֲטוּמוֹת הַיֵּטֵב
בְּשִׁמְשׁ אַחֲר־הַצִּהָרִים לְשִׁלוּשָׁה יָמִים
וְאַפְשָׁר לְהוֹסִיף גְּרִגְרֵי חֲדָדֵל,
יֵשׁ אוֹמְרִים
רְצוּי.

ניצן בלואין – כותבת שירה ועוסקת
בפסיכולוגיה בודהיסטית. מתגוררת
בארה"ב מזה 8 שנים. בקרוב יצא ספר
שירה הראשון.

דודי בן-עמי

מחוץ לפרטים הקטנים

חיי החלמון ככמוסה
פתיל ארוז ומשלח זרמי ים
מכסה בקלפת לא-מודע

סדקים מהפנים אל החוץ
מלמדים כי היש מתחלף והסדר החי
מכסוף תחת גל צורח מלבין מעליו
שפעת מרדף זרע דחוס
בוחן את גבולו לחפש

כל דור בשבילו נענה מיחוס לחזור
או נכרת מברירה
כי ארור הרצון החפשי לאהב הנועל מתחמי רביה
והלב בחדרי משאבה רק
הולם בסיעות אסורים לחפשי.

ערב נדוש מתפרץ לרותח-רוחש באדם בדמו
- כשנסדק מבחוץ -
עטור בשכפול הנחות
במתנות יום הלדת זולות
בשנה שאולי
- רק אולי -
תנפה ותלכד ערוצי תאנה ממשבי השגרה

רומו של עולם מתהפך אל הצד השני
נוחר מתפרקות שעות לילעיר לבדידים
הרחק חתנה מנגינת בס פרועה ותפים
סירנת אסון אנסו ילד בגן
אמרו חדשות

ואשה
בת חנה מאגרפת שמורות
ריק משכבה מזכר רחמה באפסו
אין מלאכים אחרי שעת חצות
גם נחש אין - תחליף לחיוך -

הדעת אינה תפוחי גן העדן.

לשרד.
להקי הדגה בבלי דעת
שוחים במי מלח ולא בדמעות
מחוץ לפרטים הקטנים
אל חוג הפיריון להמשיך להמשיך ...

מתוך: "אבן ואהבות אחרות", ספר בעריכה.

יוסי גמזו

השיר על הכח להיות חלש

ירק גלי זכוכית מתכת, ממסטלת כשקוי
של חריות שוצפות, של ים המתחרמן בשמש קיץ
שהוא מין רפליקה מגדלת, ענקית של שתי עיניך
שגם בהן, ולא רק בו,
אפשר לטבע בלי סכוי

לאיזו חסקה גואלת של מציל, של הגיון
שיחלץ את האובד והצולל והשוקע
מתהומות השגיון,
מדומית מחשכיה
של מצולה בלי חנינה ובלי מפלט ובלי זכוי -

כל הטורקז והתכל הזה, כל תועפות האור,
כל אותה אורגיה של ריח יוד ומלח, חול ומים
הם העדות כי לא חפשינו כל ימי וכל ימין
אלא את זה
וזה את זו
ונאת התם והטהור.

ולא ידענו איך קוראים לזה כי השמות כלם
בגדו בכל מה שאמרו או התימרו להיות, ואנו
כמו איזה פראירים סתומים פשוט המשכנו וקראנו
בקטקומבות החרשות,
לנעלם הנאלם.

לאיזה מישו בדוי, לאיזו "את", איזה "אתה"
שקלסטרון תוי פניהם באינטרפול-הגעגוע
מתנה בדיו-סתרים שקופה כמו הדמעות אשר זלגוה
לארץ כל לילות-הבדוד ומנהרות-העלטה
של היאוש והאכזב, וזה מצפן בקוד לא קל
המתגלה על דף הכתב רק לאורה וכיוותיה
של אש הסנה הזה בפנוכו, הבער ולא אכל
ונאת הרי יודעת איך זה
ואני הרי יודע.

אבל הכל היה נגדנו, הזהום והבהום
וכל בורדל-הציניקנים העקר וסאוב-הנפש
של אימפוטנטים שהפכו את הרומנטיקה לג'ורה
ונאת היפי לזנונים ואת הארוס לסחורות,
אף שכיום כבר איש איננו לא מפתע ולא דהום
ולא נרעש ולא נבאש משפת-הביב וסאת-הרפש
ושום אלוה, בחוצות או בספרים או בתקשרת,
אינו מקפץ את אף אחד מלבד את ריטינג המכירות.

וגרפומנים למכביר, בגיל הבלות הפיוטית
(ויש בסיס מוצק לחשד כי גם ההיא, האורולוגית)
אצים עם ביפר על הזיפר ליח"צן בקול גדול
את התגלית המרעישה כי אף אותם חנן הטבע
באינונטר שבו מוכחת קרבתם המשפחתית
לחתולים ולכלבים, מה שמעיד בארח לוגי
על הצטרפם לאגדת שומרי משגל, שדרך קבע
דוקא ההם, שמויטי השואנץ, מנפנפים בו בלי לחדל.

וכל כמה שתש אונם גובר הרהב בגרונם
וכל כמה שגברותם דפוקה, כדבר נביא הזעם,
כי "תחת חגורה נקפה" (משמע: מקפא במקום זקפה)
הם מתחרים בכל מוסף על אליפות חסרי הטעם
שבה הספורט הלאמי הוא בזויה של האשה
כאלו יש בכך לתרום לו לאותו מרוח-אשך
את קדימן של מכירות סוף העונה המתפקשות
של תדמיתו קלופת-הבלוף המתפוצצת מבושה.

אז זה הזמן אולי לומר בכל חצפת גלוי-הלב
דוקא עכשיו, מול חמוקין העולים מתוך המים
ומטביעים בחול החם, כמין תחרת טפות נוהרת
של סטלקטיסים בני-חלוף, שבל נוגה וארך -
שאין נועז יותר, אשה, מן המלים "אני אוהב"
ואין חזק יותר, אשה, מן החלשה הזאת אליך
ואין גברי יותר, אשה, מן העצמה המותרת
על הפגנת שרירי המאצ'ו לטובת מותרות הרך.

ושחיינו בכוכב הזה, המר והמפלא
הם סך הכל אבחת-ברק קצרה בין שני כוכים של חשך:
בין העבור והקבור, בין השליה ומעטפת-
התכריכים, ומה באמצע? החפוש הדיוגני
אחר אורו הקמצני של איזה "שם" באפלה,
של איזה "אלו" שיפרס לנו פרוסה קטנה של אשור
והפרוסה הזאת היא גבר ואשה, השאר הוא אפס
שרק אתם הוא נהפך לאיזה ערך עשיוני.

ורק אנחנו, החיה האילית ששמה אדם,
מבזבזים את גרגרי שעון-החול על קרב-ההבל
בין השפחה והאדון, בין השליט והנשלט
מבלי לתפס שהשליט הבלעדי והיחיד
הוא הער א, אוטו laisser-passer כלי שבגידו
פועם הסטופר האכזר של שהותנו הפוחתת
מבדל-שניה לבדל-שניה, וסוף השביל וקצה החבל
שמורים לשנינו, לי ולך, בגזרדינו האחיד.

הלא את זה, בשפת-אותות שאין תקף ועז ממנה
נוגן בשרנו בלילות סופה מגנטית זה לזו,
הלא את זה אומרים בלי הרף הצומח והחי
באספרנטו הנצחי של התשוקה וההלדת:

שָׁכְמוּ בַּפֶּרֶחַ וּבַפְּרִי, כֵּךְ בִּנְבִיכִיךָ וּבְנִיכִי
וּבִנְבִיכֶיהָ שֶׁל תֵּבֵל כֻּלָּהּ, מִימֹת עוֹלָם עַד הַנֶּה,
מִטֵּל כְּבִדּוֹ שֶׁל הַקִּיּוֹם, כָּל עֲקָרוֹ וּמִרְכָּזוֹ
עַל שׁוּי-עֲרֻכָם הַלֹּא-מוֹפֵר שֶׁל הַמּוֹלִיד וְהַיּוֹלֶדֶת.

וְאִין שְׁלִיט וְאִין נְשִׁלֵּט, וְאִין עֲדִיף וְאִין נְחוּת
וְהַרְעוּת הָעֵמֶקָה מִכָּל, רַעוּת-בֶּשֶׁר-וְרוּחַ
הִיא הַגְּדוּלָה בְּמִתְנֻנּוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְרַק מִתִּי-
מַעַט זֹכִים לָהּ בְּאַמֶּת, מִלֵּב בֶּשֶׁר אוֹ בְּחִלּוֹם.
הִנֵּה מִדּוּעַ בּוֹהֶמִיּוֹ שֶׁל הַמִּשְׁגֵּל הֵם גַּם שׁוֹטֵי
הַדְּלָחַתוֹ שֶׁל הַיָּקָר וְיָקוּרוֹ שֶׁל הַדְּלוּחַ,
הִנֵּה מִדּוּעַ אִין עֲקָר וְאִינְאוּנִי יוֹתֵר וְסָחוּט-
אֲבִיוֹנָה מִן הַנְּבוּל וְהַנּוּוֹל וְהַקְּלוּן.

הִנֵּה מִפְּרֵץ-הַיָּם בּוֹעֵל אֶת פְּשׁוּקָהּ שֶׁל הַיִּבְשֶׁת
וְהַסְפִּינוֹת אֶת הַגְּלִים הַנִּפְעָרִים כְּמוֹךְ אֵלֵי
וְאֵת יָפָה וּמִצְתָּהּ, וְאֵת כּוֹבֶשֶׁת וְנִכְבָּשֶׁת
מִמֶּשׁ כְּמוֹנִי, הַכּוֹבֵשׁ וְהַנִּכְבָּשׁ לָךְ כָּל לַיְלִי.

וְכָל צְלִילָה לְמִצְוִלוֹתֶיךָ הִיא תְּמִיד, בְּעֶצֶם, אִיזוֹ
שִׁיבָה הַבִּיטָה, אֶל חֲמוֹ שֶׁל אִיזָה עֵמֶק קִמְאִי,
אֶל מַעֲרַת קְדוּמֵי הַדָּם, אֶל אֱלִטְמִירָה שֶׁל הַגֶּזַע
הָאֲנוּשִׁי, שֶׁלְּדַתּוֹ מִן הַנְּשִׁי-הָאֲמֵהִי
עוֹד לֹא פִטְרָה אוֹתוֹ אֶף פַּעַם מִמִּכּוֹת הַגַּעְגּוּעַ
לְשׁוֹב לְשֵׁם, אֶל הַחֲשֶׁךְ וְהַמוֹשֶׁךְ וְהַמוֹגֵן,
אֶל גֶּן-הָעֵדֶן הָאֲבוּד שֶׁל הַתְּמִימוּת שֶׁהִרְגוּהָ
כָּל רְשָׁעוּתָם שֶׁל הַחַיִּים, כָּל כְּזָבִיָּהֶם וְלַעֲגָם.

וְאִזּוֹ הָאֵשׁ הַזֹּאת, הַיַּחֲד וְהַיָּחִים,
וְאִזּוֹ הַסּוּטוֹל הַחֲרִיף מִכָּל תִּירוֹשׁ
וְאִזּוֹ כָּלֶךְ פֶּתָאִם נִלְקַחַת וְלֹקַחַת
אֶת כָּל כְּלִי שֶׁהוּא שְׁלֶךְ הָרִי מֵרֹאשׁ.
וּשְׁנֵי כְּנוֹרוֹת

שֶׁל תְּשׁוּקָה בְּפוֹרְטִיסימוֹ,
שְׁנֵי סֵטֶרְדִּיורִיוֹסִים, שְׁנֵי מִינֵי וִיזְלָה
שֶׁל גּוֹ וְשַׁעַר וְזִרְעוֹת וּשְׁפָתִים
פוֹרְטִים בְּנוֹ סִקְרָצוֹ שֶׁל כֶּסֶף סִגוּף
וְהַקִּיץ בּוֹעֵר וְצִמְאֹן לִי בְּאֵר
וְגִדְרוֹת הַצְּנִיעוּת מִתְּנַפְצוֹת בְּךָ כְּבִדְלַח
וְאִין עוֹד קְסוּסִים וּבִסּוּסִים מְאוּתָן
אֲרוּחוֹת-הַשְּׁחִיתוּת שֶׁל הַגּוּף.

וְכָל שְׁנַחֲמַס וְנֶרְמַס בְּרִגְלֵי הַזִּילּוֹת שְׁחִינּוֹ לָהּ טֶרֶף
וְכָל שְׁנִכְפֶּשׁ וְנֶרְפֶּשׁ בְּבִצּוֹת הַפְּרוֹרוֹסִיָּה שֶׁל אֶתוֹס קִמְצָן
שְׂאִין בּוֹ קִצּוֹב בְּסִאוֹב אֶךְ הָרֶךְ בּוֹ מִזְמָן כְּבֵר יֵרֵד לְמַחְתָּרַת
כְּגִנּוֹת וְחִלְשָׁה הַיָּאוֹת לֹאשָׁה אֶךְ אִין גְּבֵר הַשֵּׁשׁ לֹאֲמָצָן -
חֹזֵר כְּאוֹצֵר שְׂאֵבֵד אֶל הֵם הַיּוֹדְעִים כִּי אֶפְשָׁר גַּם אֶחָד
וְאִין הַרומֶנְטִיקָה לֹקְסוֹס יוֹתֵר
כִּי אִם צֶרֶךְ

דְּחוּף כְּחֻמָּץ.

כִּי גַם הַמָּמֶשׁ הַמוֹחֵשׁ וּמוֹמֵשׁ בִּידֵינוּ כְּחֶמֶר, כְּעֶצֶם
אֵינוֹ אֶלָּא בְּדוּת וּמִלּוֹה קֶצֶר-מוֹעֵד עַל חֲשֹׁבוֹן הַגּוֹלֵל וְהַסּוֹף,
אֲךְ בְּלִי הַבְּדִיָּה הַנוֹאֶשֶׁת הַזֹּאת שֶׁמֵּתֵר בָּהּ לַחֲמֵד וְלִכְסּוֹף
אוֹתָם עוֹלָמוֹת הַזֵּיוִי חֲלוֹמוֹת בָּם הָאִשֶּׁר מִמֶּסֶ אֶת הָעֶצֶב -

מֵה כָּבֵד נִשְׁאָר לָנוּ, מֵה כָּבֵד נִתֵּן פֶּה לַחֲפֹן, חֲמוּדָה שְׁלִי, אֶלָּא
אֶת רֹאשׁ שְׁמִחָתָנוּ בְּשִׁתִּי כְּפוֹתִיו שֶׁל הַשְּׂכּוֹל מִתְקוּהָ וּמֵאוֹר.
אֲזִי בּוֹאִי, בְּמִקּוֹם זֶה, נִחְפֹּן אֶת יָפִיךְ הַלְטוּף בְּאַצּוֹת וּמִי מִלַּח
כְּחַג לְעֵינַיִם,
כְּפִי־סֵטָה בְּשָׁנִים,
כְּאֵשׁ מִתְעַקֶּשֶׁת לִבְעוֹר.

וְשִׁבַּח אֲנִי אֶת גֵּאוֹן קוֹנִטְרִפּוֹנֶקט הַגּוֹפִים הַיְּפִים, הַגּוֹבֶה
מִשְׁצָפוֹ שֶׁל הַיָּם הַנוֹשֵׁם וְקִיָּם בְּעִמְקָנוּ, בְּסִגּוֹר מִרְתָּפוֹ
שֶׁל עֲרֵגוֹן הַבְּשִׁיר אֶל חֲצִיו הַנִּחְסָר שֶׁמֵּרֵב שֶׁהוּא חַי הוּא גּוֹנֵעַ
מִלְרַעֵב וְלִצְמָא אֶל כְּפִילוֹ שֶׁל עֲצָמוֹ הַמִּדְלִיק אֶת עוֹרוֹ בְּלִטְפוֹ.

וְכָל סְרִסוּרֵי-הַזֵּמָה הַקִּטְנִים,
רוֹכְלֵי נְבוּל-הַפֶּה וְחֻנּוּנֵי קְבוּת-הַפּוֹרְנוֹ,
כָּל שֶׁהַצְּלִיחוֹ לִפְרֹט אֶת הַיְּפִי הַזֶּה, אֶת הַיֵּין בְּדָם
לְכִסּוֹף קֶטֶן שֶׁל טְקֵסִי הַרְבֵּעָה, לִרְיָק שֶׁאֵף פֶּעַם אוֹתוֹ לֹא יִגְרָנוּ
מִשׁוּם שֶׁאֲצַלְנוּ אִשָּׁה אֵינָה שִׁיבָה
וּבֶרֶג אֵינָנו אָדָם -

אֵיךְ הֵם פְּתָאִם מְכַמִּירֵי רַחֲמִים
וְאֵיךְ הֵם מִפְּסִידִים הַכֹּל, הַמְּאַנִּיקִים הָאֵלֶּה:
אוֹתָךְ, אֶת צְלִילוֹתָם שֶׁל הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ,
וְכָל זֶה בְּמַחִיר מֵה? בְּמַחִיר זִרְמַת שִׁפְכֵי הַרְחוּב.
הִטְהַר אֵינוֹ רַק הִיגִינִי יוֹתֵר, הוּא גַם חֵם שִׁבְעֵתִים וְסִקְסִי פִי אֶלְף
וּמֵה שֶׁנִּדְמָה לְכִסְיִלִּים כְּחֻלָּשׁ הוּא הָעֵז בְּכַחוֹת:
לְאַהֲבָא...

נדפס ב"הליקון" - קיץ 2003

יהודה גור-אריה

אריאדנה

בִּימִים מִשְׁכָּבֶר,
לִפְנֵי עֵדֶן וְעֵדֵנִים,
בְּעוֹד זִיפִים רִאשׁוֹנִים
מִבְּצֻצִים עַל לֶחַי –
מִבְּלָבֵל וְנִבּוֹךְ נִצְבְּתִי
עַל סֵף הַמִּבּוֹךְ
מִפֶּתַל הַשְּׂבִילִים;
לֹא יוֹדַע לֵאמֹן
לְהַפְנוֹת צַעְדִּי
הַרְכִּים,
תוהים/שואלים.

וְאֵז,
אֲרִיאֲדָנָה אַחַת,
עוֹלֵת-יָמִים,
עוֹד טַל יְלָדוֹת
עַל תַּלְתְּלִיָּה,
הוֹשִׁיטָה לִי קֶצֶה-חוּט
לְמַצָּא דְרָכֵי בַּחֲזָרָה
אֵלֶיהָ.

עֲכָשׁוּ, בְּתֵם מִסַּע אֶרֶץ
בְּפִתּוּלֵי דְרָכִים
שְׁבוֹת אֶל מוֹצָאן,
בְּקֶצֶה הַשְּׂבִיל,
תוֹעָה/תוֹהָה וְאוֹבֵד-דֶּרֶךְ
כְּמוֹ בַּעַת הַיְצִיאָה,
אֵינֶנִּי מוֹצֵא אֶת יָדִי וְרַגְלִי;
בְּיָדִי פִקְעַת חוּטִים
סְבוּכִים זֶה בְּזֶה
וּקְצוֹת אֵין-סִפּוֹר
מִבְּצֻצִים כְּזִיפִים,
וְאֵנִי שׁוֹאֵל עֲצָמֵי נִבּוֹךְ:
אֵיזָה מֵהֶם עָלִי לְמִשְׁךְ?
לֵאמֹן יוֹבִיל?

אוֹלֵי עוֹד מַעֲט,
לַעֲת זִקְנָה מִפְּלִגָּת,
בַּחֲבֶרְתָּהּ שֶׁל אֲרִיאֲדָנָה הַקְּשִׁישָׁה
אֶל מוֹל הָאֵח אֲשֶׁב שְׁחוּחַ לְצִדָּה
וּבִידִים רוֹעֵדוֹת,
בְּשִׁקִּידָה סְבֻלִּנִית,
עֲקֻשְׁנִית וְדוֹאֶגֶת
לָהּ אֶסְרֵג

אֶפְדָּה.

פועה שלו-תורן

אהבת קלרה שומן

"הַזְמַן הָרוֹפֵא לְכָל"
אִמְרָה קְלֶרָה -
"שָׂכַח אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי"
אֵךְ קְלֶרָה לֹא שָׂכַחָה.
לֹא שָׂכַחָה אֶת רוֹבֶרְט;
לֹא שָׂכַחָה אֶת יוֹהָנָס.
פִּסְנִתָּר פִּתּוּחַ,
לֵב קְרוּעַ,
וְשׁוּמָן שֶׁהִשְׁלִיךְ טְבַעְתּוֹ לְנֶהָר
בְּשִׁגְעוֹנוֹ לֹא שָׂכַח!
וּבְרֶהֱמָס שֶׁחָרַט עַל דָּגְלוֹ: "E.A.F."
"בּוֹדֵד, אֵךְ חִפְשִׁי" - לֹא שָׂכַח!
וּקְלֶרָה שֶׁאֲהָבָה אֶת שְׁנֵיהֶם,
שֶׁשְׁנֵיהֶם אֲהָבוּהָ אִמְרָה:
"מִי שֶׁלֹּא הִחְזִיק וְאִבֵּד, גַּם לֹא אִבֵּד,
מִי שֶׁהִחְזִיק וְאִבֵּד
כָּאֵלוּ עוֹדֵנּוּ מִחְזִיק".
קְלֶרָה הִחְזִיקָה וְאִבְדָּה
קְלֶרָה שֶׁפִּסְנִתָּרָה פִּתּוּחַ
שֶׁלִּבָּה קְרוּעַ
עוֹדֵנָה מִחְזִיקָה.

Einsam Aber Frei *

מתוך: לחלום אותך, הוצאת כרמל, 2002.

רון גרא

מצבתי

אט אט, פעם ועוד פעם,
אָבן קלע ועוד קלע
יידו ויקלעו בי אנשים
אָבן באָבן.

אז-

אָשמע צלילי המרחק
במשא שלא נפרק.
ואני חולם על צלילי שעורים
פהבזקים של תעתועי הבינה.
הכל מבצבץ בימים של שתיקה.
בין כנפי התכלת והאורה.

אל עצמי -

רוקמי המזמות מכבים חלומות.
מידים.

שועלים אדמוניים
מחליפי הגונים.

מצבה -

אליה יבואו בחנפות הספד
"טל ומטר היה".

אָבן באָבן קלע
עשויה.

איור: אשר באבד

יוסי עבאדי

*

אני לא לבדי
מרחף עורב וצלו בגבי
אגוז נתן בעקבי
עקב באגוז בא.

אני לא לבדי
מעלי עורב חג
אני לו מטרה
סימן אותי במעגל אגוזים.

אני לא לבדי
עורב מתחתי חג.
צל בצל מביטים
שולח בצלי אגוזים.

ויתור מאפרוריות בוקר

שמי אפר של
שעת בקר בתעלת
נסיכות באמסטרדם נתונים
בתהליך הפשרה,
יש לי שאיפות -
לרכש כמה פריטי
בגוד בלהט האפני.
אנו פוסעים בעקבותיך
בדרך לבית אנה
פרנק, לארך שפות
תעלות הגבר, הקיסר;
אני מנסה להעלות
מאוב אימת המות
בחלונות הבתים האדמדמדים
רחבת הוסטרקרק
מטבחה המחוק של
משפחתה, דקותם הנוקבת
של שרטוטי חרסינה מעטירה, מאות אנשים
צובאים על מעון
הבדידות, המסות והריק
לכתב כצרך תקנה
תוחלת קהל עמימה -
מקדש ספרות עולמי
בן זמננו, אנה,
מעשה הכתיבה,
מוטב לא
לדעת בדיוק מאיזה
דלת כניסה חמקת
עם אופניך מן
המחבוא - שחרור האשה
מן הימים של
ד' על ד' אמות
ארון עלומיך
ערש טרם היותי
הינטרלנד מחבואך בעורקי;
כל חמש שנים
אני מתחכמת לקבוע
מסרים הוליוודיים משנות
ההתבגרות, משתפת פעלה
עד עפר בקשר
לאחד הטובים שבנבוכים
בערכים קיסריים ממוטטי
מחבוא.

גופתה של לנה

נחשי בריח פולטים עצמות על צנאך
ועוד עקלתון נשימה אחד שוטף
את שדיך ורד כהה מחויר
את עור צלעותיך המתוח,
טבורך שוקט.

אורייתא* לוני

מחט דקרה שנות חמש כחוט
שני, עבר בעורה חוט אדם וחזק
בגעש בטנה נפתל חוט אדם וחזק
בהולם לבה לחש חוט אדם וחזק
בשריקת נשמתה תובנת טרוף ליצן.

* אורייתא - בארמית, התורה

ענבל כהנסקי, בת 29, נולדה בירושלים נושמת
ברעננה. בעלת תואר ראשון במדעי ההתנהגות.
בוגרת קורס מנחי קבוצות, שירה ופרוזה של
מתא"ן. בוגרת כיתת השירה "מזמור 1" של
"משיב הרוח". פרסמה בין השאר ב"דג אנונימי",
"אוקפי" ו"חלל" המקוונים, וב-"03", "משיב
הרוח", "כרמל", "שבו" ו"דקה" המודפסים.
(בורידה זורם "מופע הקולנוע של רוקי"
ושוקולד)

לאה טרן שירי עץ

1. עץ כרות-ראש
בוכה בחצרי
עץ איתן
זמן חמד ענפיו
עכשו הוא פסל
ביד אמן.

2. אין חרף בעץ
לא אביב וקיץ
השמים סגלים
וצליל הצעקה
יבוא בארץ
השילה מעליה
גוף חי.

3. היושבים בשדרות
מביטים בצמרות
שם אור
עורגים אל צפרי אש
ולחם.

4. על העץ חרטתי לב וחץ
צפור קראה בו
נופי נעורי
קסמיו הגפתי
בפטיש וברגים.

5. רציתי להשהות
בעץ הירק
נחת אדמה
רותה מאותם גשמים
הבטיחו עלוה
ממנה אני קמה ושבה.

6. עץ בשתיקתו נתון לחסדי מים
מה עובר בראשו של עץ
נתון לחסדי הירק?

יעקב ברזילי תעלומה

כל ימי חלדי
תהיתי
אם יש שני
בין שיר לעולל,
שבקעו מהרחם
בשעה תאומה.
האם
ציר היסורים
של השיר, קצר
או מפתל,
מצירה של אם
בילוד עוללה?

לעולם
לא אדע,
אלא
אם הייתי נולד
משוררת.

עדינה בן-חנן להביט בעיניו

"...ישנים זה ליד זה בשדות השלף, איש איש וסוסו הרעב קשור לו אל רגלו."
איסאק באבל. תרגמה: נילי מירסקי

ואני רציתי פעם אחת להביט בעיניו
של הסוס הרעב הקשור אל רגלי,
להבין את פשר הרעב שנוגס בו ובי
ולמה מכל הבריות בעולם
הוא נקשר דוקא אלי.

לפעמים אנוחנו מתהלכים יחד בשדות שלף
לפעמים משקיפים על נקיק נסתר
ויש ימים בהם אנו שותקים זה מול זה
משתי השפות של אותו נהר, אבל עם ערב
הוא שב אלי, מתנשם לידי,
מצטנף ונרדם.

אחרי כל כן הרבה לילות יחד
מה לי בחיי בלי הסוס הרעב הקשור אלי?
שכל מנת אכל שיש בידי
אני מגישה אל פיו, לפני שאני מגישה אל פי,
שרק אתו אני יודעת לדהר
אל תוך משבי אור רועדים מעל מצוק נפער.

רציתי פעם אחת להביט בעיניו
להבין מי בינינו מוביל, מי מובל
ומה שנינו מובילים בשקיקה כזו
זה לזו, וכל הלילה לטפתי את גופו
סרקתי את רעמתו הפרועה על ערפו
נשמתיו את הבלו החם,

כל הלילה קשורים יחד
ורכושינו רעב.

רציתי לכתוב שפתי לא ישנים

(במלאות 90 שנה להולדת אמיר גלבוע ועם צאת מבחר חדש של שירתו)

רציתי לכתוב שפתי לא ישנים, בהחלט לא ישנים, פחות מכל – ישני עפר. הזמן, הגומזני בין כל מבקרי-הספרות כולם, יודע (כמו בשירו של גלבוע "על דבר החיים ועל דבר השיר") כי "בְּקֶצֶה השיכחה מעיין נובע" ומשורר-אמת, להבדיל מעשרות קיקיוני אופנת הפוזה ה-inית, השיינקינית, חי גם מְעַבֵּר לחייו, אך תמיד בעומקם של חיינו – חיים, שבהם מוסיפה השירה להצמיח, על אף כל post mortem, שיער וציפורניים, אהבה וזיכרון, גם לאחר פטירתו של יוצרה ה"עתיק וצעיר ומוליד".

למה "עתיק"?

למה "צעיר"?

למה שניהם גם הפוך וגם יחד?

ואיך זה שללא אותה סינֶתְזָה בין השניים – אין המשורר מוליד כי אם גבב אימפוטנטי, עקר וקר?

היה זה ת. ס. אליוט, במבואו ל-"The Secret Wood", שכתב כי על המבקר לראות בספרות גם שלימות, גם קֶבֶע. לשמור על המסורת, אם קיימת מסורת מִפְּרָה, ולראות את הספרות עצמה "לא כמקודשת בזמן, כי אם כעומדת מְעַבֵּר לזמן, היינו: בלי חציצה ופאטינה.

והיה זה פול נאָלְרִי שהיטיב להגדיר, בהקשר אחר, כי קליטת השפעות מקודמיו, במקרה הטוב של יוצר מקורי, אינה בבחינת אבות נזיקין, אלא "כֶּבֶשׂ מעופל בְּמַעֲי הארי הניזון ממנו". וגלבוע עיכל, כידוע לכל, לא כבשים בלבד, גם אריות.

מבחינה זו מקיימת שירתו, לכל אורכה, רב-שיח פורה עם הרבה בארות של מסורת צלולה, אֶרְטֻזִית. זוהי שירה שחיוניותה נחנה בסוג-דם של סטאמינה אוֹפְסִימורוֹנִית: היא "צעירה" תמיד משום שהיא "עתיקה" תמיד. היא איננה זקוקה לציחצוח זול של "בְּרֵאסוֹ" מחניף ל"מוֹדָה" דווקא משום שנחצבה ממיכרות של פֶּלֶדֶת אֶל-חֶלֶד. כל עסיסיה ויינותיה של העברית בה כְּמֶהֱל חי; ומשום שתמיד מתנהל בה, טבעית, דיאלוג בין "צעיר" ל"עתיק", בין "פישרון אינדיווידואלי" לבין "מסורת", אליבא דאליוט, ובין "הארי הטורף" וה"כֶּבֶשׂ", אליבא דוואלרי – היא עברית, יהודית וישראלית בנשימה בו-זמנית אחת (וכוחה, שהקדים ופרץ מסילות לְמוֹדֶרְנָה של שנות ה-50 בשירתנו, הוא שילוב מאוזן של "עתיק" ו"צעיר" ולכן גם פורה ו"מוליד").

שלא כאופנת "העברית הרזה", הזקוקה כל עונה ל-face lifting, מיישמת שירת גלבוע – גם היום, למעלה מִשְׁנֵי עשורים לאחר מותו – את התיזות של אליוט ושל ואלרי במידת חיוניות של "רֶק-עֵד" (ש)סְבִיבּוֹ הַדָּשָׂא" (כפתוב בשירו הטלול תמיד "בִּחְצֵרָנוּ עץ חיים יִפְרַח"). "אני זורם עִמִּי זמנים זורמים" הוא אומר בשעה מפוייסת (עם העולם ועם עצמו) ב"על דבר החיים ועל דבר השיר". הוא, שהיה גם ווהלין, גם ארץ ישראל, גם בנגאזי ומאלטה, גם הבעש"ט על בורות החימר בשואה, גם האח השותק של תש"ח – היטיב להבין, כי חדשן גדול הוא תמיד גם ממשִיךְ גדול. "שמעת? שואל

מר עין-רוֹאֶה בַּפּאמפּלט הארס-פּואטי השנון (והערס פּואטי) – בספרו "הכל הולך" בהתייחסו לשירת זמננו – "ברחוב כבר מזמרים אחרת." – "אחרת?" משתומם מר אוֹזֶן-עֶרְלֶה, זה שטרם הספין לאופנת השירה החפיפניקית-פסבדו-ביטניקית הזרוקה-הפרוקה שלנו, "מיהי זו, מה שמה?" – "שמה? נון שנתיים-שלוש," משיב לו בטעם הנשאל דק-הטעם, "והרי צעירה-של-תמול היום היא סָבָה" (עד כמה צדק...)

קשיבות זו אל עצמו, אל עצמו שהוא לחן בשני קולות, הקול העתיק והקול הצעיר, שדרכם מתעמתת שירה עברית, דווקא עברית, עם עכשוויה ועם קְדוּמִיָּה – לא היתה אצל גלבוּע רק רפלקס אינטואיטיבי. היא נתנסחה לו גם כ-credo למרות שהיתה לו טבעית כסוג-דם: "השורה תהי מפפה/ חדשה ועתיקה" הוא כותב ב"הכל הולך", שראה אור הדפוס לאחר מותו. ואכן, פִּיכּוּיָה של שירה יחודית זו נמשל, כל חייו, לְדִלְתָא – כל יובל משירתם של היהודים לדורותיה נתנקז אל יָמוֹ האחד: אֶרְמִיָּה המקרא ב" שִׁירִי, "יצחק", "משה", "רחב", "שאול", "שיבולת מתהילים ס"ט", "על נהרות בבל" ועוד; הדי המדרש והליטורגיה ב"עזריה מן האדומים", "אנא בכוח", "ככה כמו שאני הולך", "שיר של יום", "הבדלה" וכיו"ב; ניחוחות פיוטי ארץ ישראל ושירת ספרד ב"מנופף בָּאֶנִי", "בקול דממה דקה", "יחידתי סובבת תועה" וכו'. ה-milieu החסידי, המזרח-אירופי, וצל השואה, ב"רבי ישראל בעל-שם-טוב על בורות-החימר", "רבי שואל והנכד", "אלמוג אדום", "רחוק רעמו התותחים", "נשמת יוסי בן אחותי ברוניה", "פני יהושע" ואחרים; שירי הבריגאדה העברית ו"הבריחה" ב"כן. ככה. לא רחום", "אני רוצה לשיר", "יתום", "עיר זוכרת"; הולדת המדינה, מלחמת השיחרור ולאחריה, ב"ליל עם", "שיר בבוקר בבוקר", "ואחי שותק", "שיח ליצחק" ודומיהם – כל אלה הם גוונים שונים של זר הַגִּיאוֹת "לפזר פרחיו" (ככתוב בספרו "איילה אשלח אותך"), אך השולחן שעליו הם פזורים הוא שולחן כתיבת-הסינתטית. בניתוח הספקטרום לשלל רכיביו מתגלות-מתמיינות השפעות שונות-צבע (הוא קשוב ב"לאות", עוד אפילו לביאליק (אגב, שניהם ילידי ווהלין); ובשאר ספריו – לקרני, אצ"ג, רטוש, ישורון, בת-מרים, קובנר, זך). אבל סך-צירופיה של קרן-האור האחת הוא "קָרָה שְׁמִשִּׁית זו". היינו: גלבוּע par excellence, אריה שעיקל אריות.

מי שכתב "אני זורם עמי זמנים זורמים" – דִּיק. לא רק עֲמוֹ זרמו זמנים אלא גם בתוכו (ושינוהו). לא רק ה-panta rei ההיראקליטי צָדֵק, איפוא (הכל זורם, לעולם לא תטבול באותו הנהר, באותם המים), אלא גם הנהר לעולם לא יכיל בְּזֶרְמוֹ אותו איש, אותו גוף, אותה נפש. גם הטובל משתנה, הקבוע הוא רק השינוי עצמו (איך כתב שלונסקי באחד משיריו: "התמורות הן הקֶבֶע הנושם"). מ"שירים בבוקר בבוקר", בוקרו של אדם ובוקרו של עם ("פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת"), מאותו אופטימיזם והיטמאני, בנוסח "I hear America singing" (ואצל גלבוּע: "וְחִי הַשְּׁפֵעָה וְחִי הַהֲמוֹן/ בְּלִילָה שֶׁל עֵם" בשירו "ליל עם") נחתם המעגל באחרון ספריו ברזיגנאציה: "פעם יצאתי אל הכיכר והיתה/ זו אשליה עצמית שהישלטה/ גם אחרים ושִׁמְחָתִי/ שיצאתי אל הכיכר עכשיו/ אני מדמיין שֶׁדָּה רִיק ואני/ מפוכח וריק בודד/ בּוֹהָה אֶל אֵין הַרְחָק/ מֵעֶבֶר לְכִיכָר שֶׁהִשְׁתַּרְעָה/ כֹּאֵן בְּעֶבֶר/ ושותק."

השתבללות זו של "האני השר" בשירת גלבוּע, התכנסות זו בתוך עצמו "כחומט בין קשקשיותי" – אם לנקוט ניסוח קלאסי, ביאליקאי – דווקא מצד משורר שביטא חוויה לאומית של יחד ("שיר בבוקר בבוקר", "שיר התודעה בַּמַּצֵּד" ושורות נפלאות כ"אני דומה לרבים מאוד).

אני דומה לעם שלם" מן המחזור "שירים ברחוב הגדול" אינה סימפטומאטית רק לו לעצמו, היא גם הד לשינוי-ערכים שעברה השירה העברית כולה. אך אולי זו השעה, בַּמִּלֵּא תשעים להולדתו, להציע לסדר-היום של דיון ספרותי ענייני, עָרְפִי (לא ה-catch as you can האיש, הכאסאחיסטי, המוחזק במחזותינו, כמין לעג לרש, כ"פולמוס ספרותי") את מידת הצלחתה של השירה העברית פִּיּוּם להתמודד, פיוטית

ממש, עם תימאטיקה קולקטיבית. מה שהיה בשנות ה-50 - מעֶתֶק טבעי, מוצדק ונחוץ, נקיעת-נפשה של שירה צעירה, מרדנית, מ"שירה פוליטרוקית" - לא רק שנתמסד לא פחות ממה שנגדו התריע, אלא זה קרוב ל-50 שנה שהשמין, נתברגן, הזקין. קריאתו הנאיבית של אלתרמן הצעיר במסתו "סוד המרכאות הכפולות" לצאת אל היום והלילה העבריים, לעשות את השירה מפולשת למה שנושם בשטח - דומה שהיא תקפה היום לא פחות מבשעת כתיבתה. גם בעידן-הפרטת-המדינה וזיהום-האוויר המחניק-להחרידינג אין בריא לריאות הנושמות כבר שנים (באותה מסיכת-אב"כ, אותו אוויר מורעל עצמו) - מרוח-פרצים חריפה וטובה של ארץ ישראל שעוד לא נשתסעה בין כרישי נדל"ן, מקשב אֶמפּאֶתִי דרוך ורגיש לכל-העֶשְׂקִים אֶשֶׁר נֶעֱשִׂים תחת שמשנו, מְשַׁבֵּר החלום הציוני שבין שבביו פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם מתפרק לגורמים. באקלים רוחני של התחכמויות הרבה וחוכמה מעט, אין ספק כי נכי-הבנת-הנקרא יזדרזו להזדעק: "געוואָלד, ז'דאנאָביזם מִזֶּן חדש!" אך אפילו חוק-הגנת-הדייר של החדר האטום, הלא-מאוורר, האנאכרוניסטי, אין בו כדי להפריך אמת אקולוגית בלה מיושן - כי לא האוויר זקוק לריאות, הריאות משוועות לאוויר. איך ביטא זאת גלבוּע בשיר הנפלא "לי כל הארץ הזאת": "לי כל הארץ הזאת בשנת ובהקיץ אני רואה/ חלום אחד ארוך חשרת חשמלים מרחיף/ סיעת סנוניות בסעיפי העץ סורג החלון/ ועצמותי ובשרי ברוח סחרחרת על ארץ רבה/ שְׂכָלָה שלי."

מי שאומר "תהי נשמתו צרורה בצרור החיים" שוכח שהיא כבר צרורה, ותהא כך תמיד, בצרורם של חיינו. אם מותר לומר על שירת גלבוּע רק שמונה מילים בלבד, הרי הן "היינו כל כך עשירים/ ולא נתנו לדברים שם." ("שירים בבוקר בבוקר").

אביב

לחי על לחי. ולבן זך
כמו בשיר שזממתי אחר שנים רבות.
ובגן אביב: ונצתה בתולית.
ושערה רך.
ולעיניה קשתות.
והיא רופקה רופקה תתולית.
חמיבה! חמימה וחביבה,
חובי טובי עוד מעט ואגלך.
אני שומעך שוזרה שמי בתוך שמך.
וירך הודקה ירך.
וצבע נמזג בתוך צבע.
ושנים לן שש או שבע.
ואהבה.

"שירים בבוקר בבוקר" (1953)

יצחק

לפנות בקר טילה שמש בתוך היער
יחד עמי ועם אבא
וימיני בשמאלו.

כברק להבה מאכלת בין העצים.
ואני ירא כל-כך את פחד עיני מול דם על העלים.

אבא אבא מהר והצילה את יצחק
ולא יחסר איש בסעדת הצהרים.

זה אני הנשחט, בני,
וכבר דמי על העלים.
ואבא נסתם קולו.
ופניו חורים.

ורציתי לצעק, מפרפר לא להאמין
וקורע העינים.
ונתעוררתי.

ואזלת-דם היתה יד ימין

"קטף": שירים מכאן ומכאן (הקיבוץ המאוחד, 1971)

בימים קדומים קדומים

לשאל המשורר (*)

בימים קדומים קדומים
הכל היה שמש

והכל היה הר
והבקעה בחלל ההר
והכל היה בקעה
וההר בחיקה.

וכאשר אלוהים גדולים ורחוקים
הזריעו תבל ללדת
ראו כוכבי שמים רחוקים
אגדה של עצב נולדת
והחשיכו פניהם הלון וחשוך
ועינם היתה דמעה

והגשמים החלו לרדת

(*) השיר הוקדש למשורר שאול טשרניחובסקי
"קטף": שירים מכאן ומכאן (הקיבוץ המאוחד, 1971)

תפילה על השקט

אתה, רק עוד פעם ברא את היום
בו ישבנו כלנו יחד -
ואת כל אחד קראו בשמו וידעוהו מקרוב
והפירו לבושיו מקרוב.
ובשבנו לישון שתקו אותה שתיקה אלמת, פעורת-פה,
כל הנעלים.

אתה, רק עוד פעם תן לחיות
את רגילות פשטותו של כל אחד ואחד מאלה
שלא פסוקי גבורה ועלי לוחמים קעקעו
על לבותיהם,
אלא את היום השני, השלישי והרביעי וכ'
ללכת בם גאולים אל הבאר
שבענוהם קראו לה לעלות -

רבי ישראל בעל-שם-טוב על בורות החמר

אשר-מעל לבו לא נכמר.
ועל-כן שב ישראל אל בורות החמר.

וכבר השלג כסה על בורות החמר
וכסה על הסוס וכסה העגלה
ואין עוד בור של חמר, וקולו בעגלא
ובזמן קריב כגלגל
בערבת השלגים העוטה כטלית
גוי אחד בארץ.

בכנף אדרתו פניו יליט:
ערבת השלגים עוטה כטלית.
ונשרות דמעותיו. ופורחות שושנים
ודמותן כמקדש. ודמותן כיונים.
ודמותן כחנה על שבעת הבנים
ודמותן כמנורה בת שבעת הקנים.
ודמותן אדמים אדמים בטלית
עוטה העם אשר אל אין-חמר
עבד בשמחה
ונמוג באין.

דמעתו רותחה בעין
ונופלה על בורות החמר.

ואצבעותיו לשות לשות בחמר.

מתוך: "כחולים ואדומים"

"שבע רשויות": (ספרית פועלים, 1949)

ריקוד האלפיים ואחד

הוא רחוק מדי בעת כזאת
מניע מתניו בריקוד הדיסקו
בסערת נחישות החגורה
אותיות מספרות אותו
כנעלם החזותי.
מסכותיו -
לבוש הפנים לגב,
גם כף היד, פנימו -
פורץ דגדוגים, צחקוקים, לבאות
ילדה רצה חזרה
לכסאות המוסיקה של ילדותה
מה היא מביטה אחורה,
לפסא הריק?
לשלב המבטים השקטים,
טרם הרקוד שלאחר,
טרם תפיסת חזקה -
להבזק מצלמת הרגע
שנחרת לנצח.
הוא רחוק מדי בעת כזאת,
מניע ראשו הרטב -
לרעש הקפצונים
באוויר הים המבשם.
כדורים צבעוניים -
נוצצים בעינים,
שאין בהם ברק.
רקוד האלפיים ואחד ספוג הדם
נצח.
כן, ריקוד -
כלא היה.

הערה: תיעוד הזוועה שביצע המחבל המתאבד
שנטל עימו לעולמים נשמות ילדות נערות
תמימות שהלכו לשמוח ולרקוד במועדון
הדולפינריום במזח בתל-אביב ביום שישי 1.6.2001

תחרות נבל - מוזיאון תל אביב 10.06

1.
יוקיתו רוקחת צלילים באצבעותיה,
להאכיל את הנבל בשפתו.
גופה נפתח למיתרים.
מה שנאמר ביניהם בורא את הגשם,
והוא בגמישות של נמר
מתפרק מצליליו
על אדן חלון, על גג הלב
ובאחת
הגוף הופך לאדמה דשנה
מאזינה לחיים בשקיקה.

2.
שנות החרוב שולחות אצבעות אל
האפק לגעת ביראה.
במחתרת השמים אין בא ואין הולך.
עץ החרוב למוד שנים, בצל עפאיו חוסים
אברהם, יצחק ויעקב.
בחיקה של שרה יבש הצחוק.
והגר לומדת עדין מנוסה.
גם רחל ולאח לא למדו דבר.
זכרון החרב נצרב בשנות החרוב,
והעץ לא נחרב בחרבן.
שנותיו הצלו על בר יוחאי
ושמע את שמעון ונתן פריו,
ולא מרד בחיים.

אל הצפור, אל האור אגרות לחיים נחמן ביאליק

אגרת שניה: מן הגדר, ספיח

הנה עיניך, ילד חולם, נשמה רכה
נאחזת בגדר, זלזל אל האור
רוצה לתוך, קרן פז
צליל חדש, מפתיע
עולם שירטיט, שיבטיח
מבקש המיה, רואה מאפליה
ונחבאת הנשמה, ונחבט הגוף
אל המספוא
אל הספיח,
והיתה צפור האור מציצת וקורצת
ונוצצת בחלון -
וגופך כבר מנתר, מתענות, מתישר, אל
מאחורי הגדר,
לאחז בגורל, לגעת בהנה
הזרה כל כך, מפתה
ללא ריח
דפים, לא מגלה, ריח חל, הנה רגילה,
לנשם, להריח
מתענג על המתבונן, עד לשד
הספיח -

אגרת ראשונה: מגופו של עולם

מגופו של עולם נותר
גופך, נקרע אל החלון, אל הצפור,
דומע
בין נוצה לעט נובע, מעין
מלוח, ומתגעגע
אל מה ערגת, חיים, אל מה
הנשמה
צנחה ונמה, ועל בלימה, האם שבו
אותות
מן האורות הרחוקים ללבבות
המבכים
מגופו של עולם נפלת
גבוה, קומה קומה, מן החלון,
מבית מדרש
שהרה צמא
והיה לנפשך כמים
וערגה וזמן ויפי שהגיעו
עד לב השמים

אגרת שלישית: השירה, השירה

וערגת ונהרגת עד שולי השיחים,
לארב לשירה,
לשירה אחרת,

ונותר הצמאון
וגופך כמו הכה עלפון -

וכחשו הכוכבים, וקרב צל
אסון

ברוך בראונשטיין

תבערות

מלכתחלה העריב מבטי
מערסל גוני אפרסק
רוחפים אלי טבילה בקצה הכחול

הו שבילי זהב
אתם קוראים לי להלך
על פני להג רשרושי המים

אבל אני איני יכול
שלא להסב מבטים נדהמים
אל רמץ חלוני עיר בוערים באש דועכת.

משם אמהר להמתין
מול אפלוליות אשדות קדם
לפריחת נצני האור

ושוב איני יכול
אלא להטות מבטי לאחור
אל עירי, להבותיה עולות כהקין.

אני דג את עצמי
עוקר שרשי בקרדס
חוזר ושותל ושט במעמקי יקוד.

פנינה פרנקל

תיקוני שכינה

כל הכנסיות לארך הוולגה
מכסות בפגומים
מתקנים שם את השכינה
בקצב מסחרי מאד.

אולי אגיע לפתיחה עם התזמורות האדמות
שצעדו אתמול בטקסי האחד במאי
נצהל לקולות של מרש ישן
וננגן בקול תרועה
לכבוד האל
המחדש.

דמים

פועלי העולם התאחדו
לחרש את העולם.
וחרמש עקב מדם רשם
את דברי הימים.

היום כלם חוזרים.
מתפעלים מארמונות שוממים.
ומזמינים אותי לפזר כאן
את מיטב הדמים.

פורטרט של מים

הספינה נעה קדימה
ואני מפזרת נופים מאחור.

כבר הייתי בהם פעם
אכלתי מפתם
וישנתי במטתם.

אולי יבהיקו לקראתי כוכבים חדשים
בין צמרות העצים החולפים
מול זרם המים.

אוכל אז לרשם את פני
על לוח הים בפורטרט חדש
לבחר צבעים וצורות ראשוניים
לתת למכחול לגעת במקומות הנכונים
ולגלות בכל פעם מחדש שעיני מזילות את
אותה הדמעה.

עיון ערך תרגום

"אחרי הכל, שירה כשלעצמה היא תרגום" (יוסף ברודסקי, 1977)

הבלדה "שד-מלך", "Erlkönig" של גתה

Erlkönig

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832)

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind;
Er hat den Knaben wohl in dem Arm,
Er faßt ihn sicher, er hält ihn warm.

"Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?"-
"Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?
Den Erlenkönig mit Kron' und Schweif?"-
"Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif."

"Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir;
Manch' bunte Blumen sind an dem Strand;
Meine Mutter hat manch' gülden Gewand."

"Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht,
Was Erlenkönig mir leise verspricht?"-
"Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind!
In dürren Blättern säuselt der Wind."

"Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn?
Meine Töchter sollen dich warten schön;
Meine Töchter führen den nächtlichen Reihn
Und wiegen und tanzen und singen dich ein."

"Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort
Erlkönigs Töchter am düstern Ort?"-
"Mein Sohn, mein Sohn, ich seh' es genau;
Es scheinen die alten Weiden so grau."

"Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so brauch' ich Gewalt."-
"Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan!"-

Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.

מאמר ותרגום שירה: אריאל סימקין

שד-מלך

יוהן וולפגנג פון גתה

מי זה הרוכב בליל סוער?
זהו האב עם בנו דוהר;
חובק הנער היטב בזרועו,
אוחזו לבטח, שומר חמו.

מדוע תפחד בן, פניך תחביא? -
אינך רואה שד-מלך, אבי?
זה שד עם כתר ועם זנב -
בן, בן, זו רק צורת פס-עב. -

'בא ילד טוב, אתי הרחק!
משחק יפה אתך אשחק;
פרחי שלל-צבע בחוף עכשו
אמי היא תכין בגדים של זהב.'

אבי, הו אבי, האם לא תשמע
את שמבטיח השד בדממה? -
שב, שקט בן, אל תהא נא חושש;
זה רוח בין עלים מרשרש. -

'האם תבוא עלם חמדות?
בנותי הנסיכות לך ממתינות;
בנותי חוגגות שם בליל לכבודך,
ינועו, ירקדו, ישירו לך.'

אבי, הו אבי, האם לא תראה
את בנות השד בצל הכהה? -
בן, בן, אראה כמו באור:
עצי ערבה בצבע אפור. -

'אוהבך, אחמדך, יפה המראה;
ואם לא תרצה, אז אבוא ואפה'.
אבי הו אבי הוא בי כבר פגע!
שד-מלך לי הוא מכאיב נורא! -

האב נחרד אז, נחפז הוא רוכב,
ובנו אוחז בו, זועק מכאב,
על סף ביתו מותש עומד;
בין זרועותיו נח הבן - נח מת.

"The Erlking", by Albert Sterner. 1910

השיר Erlkönig של גתה ממשיך לעורר עניין ולהיות מתורגם, מפורש ומושר, בלווי המוסיקה ששוברט כתב לה, עד היום. בלדה מופלאה זו, שנכתבה ב-1872, היא הדרמטית והעזה ביותר בין הבלדות של גתה. ההשראה לשיר נבעה מתרגומו של יוהן גוטפריד הרדר (1744-1803) לבלדה דנית עתיקה בשם Ellerkonge. הרדר היה ידידו של גתה (1749-1832) והשפיע עליו השפעה גדולה. הוא חיבר, בין היתר את הספרים 'רוח השירה העברית' ו-'קולות העמים בשירים'. הפירוש המילולי של השם הדני הוא "מלך האֵלִפִּים", השדים שבמיתולוגיה הנורדית והגרמנית. קיימים שני סוגי אֵלִפִּים, הבהירים, השוכנים בשמים והכהים, השוכנים ביערות אפלים.

בפולקלור הגרמני, מלך האֵלִפִּים מפתה ילדים להכנס ליער ושם הוא הורגם. הגירסה הדנית היא על אביר הרוכב ביער ומפותה על ידי שֶׁדָּה נקבה, מעין "La Belle Dame sans Merci" (שירו הידוע של ג'והן קיטס, 1795-1821) המציגה את עצמה כבת מלך האֵלִפִּים. הרדר, ובעקבותיו גתה, החליף בגירסתו את מלך האלפים למלך האֵלִפִּים, אולי בגלל צורתם המאיימת של עצים אלה, הצומחים בארצות הצפון באזורי ביצות וליד נהרות, בין ערפלים. הם גם החליפו את הארוטיות של פיתוי האביר על ידי נסיכת השדים בתשוקה פדופילית של מלך השדים המבוטאת על ידי "Mich reizt deine schöne Gestalt", בתרגום מילולי: 'אני נמשך, מפותה, מעורר על ידי יפי צורתך'. לתשוקה כזו לילדים, של אלים ושדים יש תקדימים במיתולוגיה ובספרות כמו, למשל, גאנימדס, בן מלך טרויה שהיה כה יפה עד שנחשק ונחטף על ידי זאוס ו- 'הנער ההודי הקטן' ב"חלום ליל קיץ" של שייקספיר, שאוברון משתוקק אליו ולוקחו בעורמה מידי טיטניה.

לפני מספר שנים פורסם על ידי פרופ. הרמן בֶּלַאנד, פסיכואנליטיקן ברלינאי, מאמר המעניין ב- Erlkönig מתוך גישה פסיכואנליטית.¹² המאמר מאיר כמה היבטים של מבנה השיר, תוכנו והמוסיקה של שוברט המלווה אותו, העשויים לעניין גם את מי שאינו מקבל את הניתוח הפסיכואנליטי ומסקנותיו. אני מביא כאן, לפי הבנתי, את אותם חלקים של מאמרו היכולים להיות מובנים לקורא הכללי, כמוני, ללא הז'רגון הפסיכואנליטי. כמו כן השמטתי את חלקי מאמרו המשתמשים בשיר כדי להסביר ארועים בחייו של גתה או ביחסיו עם הקרובים לו.

השיר, מזכיר בלאנד, נכתב בשנת 1782, בשיאה של תקופת הנאורות (Enlightenment), שנה לאחר פרסום "ביקורת התבונה הטהורה" של קאנט, שנתיים לפני שקאנט יצא בקריאה נרגשת לשחרור המחשבה האנושית: "Sapere Aude! היה בעל אומץ להשתמש בשכלך!", וכמה שנים לפני שמעשי הזוועה של המהפכה הצרפתית זעזעו את אמונת הנאורות בשלטון הבינה ובעקרון ההרמוניה הנלווה אליו. לפי בלאנד, הגיע גתה, בתעוזה רבה, בבלדה "שד-מלך" ל"נאורות" מרחיקת לכת יותר משל קאנט או יום. הישגו היה בכך שהכיר בתוך עצמו תהליכי מחשבה לא מודעים של פחד פרנואי ואשמה ונתן להם ביטוי אמנותי פומבי, מתוך נחישות ואומץ הדומים לאלה של פרויד בפרשנות חלומותיו ובפרסומם. אולם בעוד שבפתרון החלומות, ההשלמה עם הפחד והאשמה

¹² "Can you not, father, see the Erlking? Psychoanalytical Observations on Goethe's Ballad, 'The Erlking'", Herman Beland, in "Psychoanalysis at the Political Border: Essay in Honor of Rafael Moses, International Universities Press, 1999".

מופיעים בשלב מאוחר, תוך כדי התרת סילוף החלום באמצעות פתרונו, אצל המשורר, האומץ של ההשלמה עם הפחד והאשמה חייב היה להתפתח לפני יצירת השיר.

צורת הבלדה "שד-מלך" מאופינת על ידי שאלות, שבע בסך הכל, המתארות את המצבים החיצוניים והפנימיים של השואלים, מצבים הסותרים זה את זה, ממש כמו החיים עצמם. שאלות הן בקשה לידע. השאלה הפותחת את השיר, "מי זה הרוכב בליל סוער?", הופכת את המקשיב לשותפו של המספר, השואל ועונה גם יחד. במבט ראשון התשובה, ביחוד כפי שהיא נשמעת באינטרפרטציה של שוברט, היא משהו המקרין יושר, טוב, וראוי להכרת תודה: "זהו האב עם בנו". זהו צרוף המגדיר אב בצורה המאושרת האפשרית, אב המעניק לבנו עונג ובטחון בסיסי, מחזיקו בחום ודואג לבטחונו הגופני והרגשי. האמנם? כבר בשלב זה ניתן להבחין בלווי המוסיקלי של שוברט, לכל אורך התאור החיובי המובהק של האב והילד, את נושא הפחד בקטע חוזר קצר של שתי שלשות עולות ושני רבעים יורדים.

השאלה השניה, הנשאלת על ידי האב, היא עדיין בקשה לידע, המבטאת את רצון ההורים לחלוק עם ילדיהם את תחושת החרדה והסכנה, לעזור להם להתמודד עם פחדים אמתיים או דמיוניים על ידי הבנה והקניית בטחון באמצעות ידע: "מדוע תפחד בְּנִי, פְּנִי תחבֵּיא?". עד כאן האמפתיה של האב מועילה. הורים טובים מקבלים ומרגיעים את הפחד של ילדיהם מפני אבדן.

הילד מגיב אז בשאלה המבשרת רע, בדרך השלילה. השאלות של הילד מנוסחות כולן במבנה תחבירי זה. האב נשאל שוב ושוב שאלות של חוסר אמונה באי-יכולתו של אב טוב כזה לחלוק אתו את ההכרה של מציאות כה מאיימת. בסופו של דבר אלו הן תזכורות נואשות של ידע שמן הראוי שיהיה קיים, ועמו הסכוי היחיד לעזרה, כי הוא יראה הבנה ואישור לקיומה של סכנה פיזית ממשית או של חרדה שמקורה בהזיה. "אינך רואה?", "האם לא תשמע?", "האם לא תראה... בצל הכהה?"

לא, האב אינו רואה דבר מלבד העולם החיצוני. האם סרובו להימשך אל תוך עולם הדמיון של הילד נובע מפחדים שלו עצמו? ואולי האב מבין את מצבו הרגשי המסוכן של הילד ומודע לכל הפנטזיות שלו, והדרך היחידה העולה בדעתו לרכוש את אמונו היא להגדיר את המציאות התמימה של העולם הנראה וכך להרגיעו, על ידי דחיקת התהליכים שיצאו מכלל שליטה אל מאחורי חומות ההדחקה.

השאלה הבאה נשאלת על ידי השד-מלך. היא שאלה של פיתוי: "האם תבוא ילד חמודות?". לפי המבנה זהו, כביכול, נסיון לברר את כוונותיו החפשיות של הנער, בקשה פתוחה לידע. עם זאת, לפי תכנה ובחירת המלים, היא מיועדת למנוע ידע של ראיית הנולד, ידע של המניעים המודעים והלא-מודעים של המפתה והמפותה, ולמנוע בעצם בחירה חפשית המבוססת על ידע.

בנוסף לשאלות, יסוד מרכזי נוסף בצורת השיר היא הדואליות, המקבלת את ביטוייה בכמה צורות. ראשית, הסימטריה של השיר היא מדויקת ומחמירה: כל זוג מן הבתים האמצעים של השיר (שלישי ורביעי, חמישי וששי) מתאר את הדיאלוג בין האב והבן ואת הפיתוי שמפעיל השד באמצעות "משחקים" ו"ריקודים". הבית הפותח והבית המסיים עוסקים בצדיקות שמגלה האב כלפי בנו ואילו הבית השני וזה שלפני האחרון עוסקים במעשי הרשע של השד ובקשר המוזר התלת-כווני בין האב, הבן והשד. שנית, רובן של שלשים ושתיים שורות השיר הן במקור הגרמני בנות תשע הברות, המחולקות לשני קטעים ריתמיים, שהגבול ביניהם לאחר ההברה החמשית. החזרות "אבי, אבי – בני, בני" מגבירות את הכשלון של נסיונות האב להרגיע את הנער ומבטאות את אי-השקט הגובר שלו, ההופך בסופו של דבר לפחד מוות. הדואליות הזאת מקבלת את ביטוייה גם בתוכן דברי השד והאב. יש כאן כביכול אב טוב ואב רע, שניהם בעלי איפיונים גבריים ונשיים כאחד. תאור התנהגותו של האב הטוב ("חובק את הנער היטב בזרועו, אווזו לבטח, שומר חומר") מתאים גם להתנהגות של אם. מאידך, נשים משחקות תפקידים מרכזיים גם בהבטחותיו של שד-מלך. אמו של שד-מלך "תכין בגדים של זהב". גם סביר יותר שילד יקטוף פרחים על החוף לאמו ולא לאביו. בנותיו של שד-מלך, "ינועו, ירקודו, ישירו לך". כל זה הוא אמהי ביותר, אבל יש כאן רק סבתא ונכדות, כי לשד-מלך אין אשה. אמו של

הילד מסולקת מבחינה פסיכולוגית ותכונותיה מחולקות בין שני האבות, הטוב והרע, כמו בין המודע (החיצוני) והלא מודע (הפנימי) ובין עקרון העונג (הריגושים המוצעים) ועקרון המציאות (אחיזה וחיבוק). לפי בלאנד, הפירוש לרמות השונות של הדואליות בשיר הוא בכך שהן מייצגות את אם הילד שסולקה. הוא רואה כאן משולש פתוח פראנואידי הומוסקסואלי העשוי מאב רודף, אב אוהב ובן.

בלאנד מוצא גם אנלוגיה בין הדמויות ב"שד-מלך" ובין המיתוס של אדיפוס. לדעתו, מבחינה מיתולוגית "שד-מלך" תואם את לאיוס, אביו של אדיפוס. כאשר לאיוס חי בגלות בפזיזה (ביוון, ליד אולימפיה), שם מצא מקלט אצל המלך פֶּלוֹפֶס מפני דודניו שתפסו ממנו את השלטון בתבי, הוא חשק בבנו של פלופס, קריסיפוס, חטף אותו לתבי, אנס אותו וגרם לו שיתאבד. פלופס קלל את לאיוס שייהרג על ידי בנו. האוראקל בדלפי הוסיף שהבן שיוולד לו ישכב עם אמו, אשת לאיוס. מכאן מסיק בלאנד שתסביך אדיפוס השלילי (ההורה הנאהב הוא מאותו מין) הוא עתיק יותר מנקודת הראות המיתולוגית.

בסופו של דבר, מפנה בלאנד את תשומת לבנו לאפקט הכולל שיש לשיר עלינו, כקוראים או כמאזינים. הרושם העצום של השיר נובע, לדעתו, מהעובדה שהוא מאפשר לנו

להזדהות עם שלוש הדמויות שבשיר וכך לחוות את המימוש של חרדה דכאונית. אנו מרגישים את תחושותיו של הילד לכל אורך הדרך, אך מזדהים אתו במיוחד ברגע הפעולה הקטלנית שנבעה ממשאלה, פעולה ששיאה בריאליזם של הקריאה "שד-מלך לי הוא מכאיב נורא", ההופכת למוחלטת על ידי הקביעה הסופית: "בין זרועותיו נח הבן, נח מת".

אנו מרגישים את חרדתו של האב שהכחשתו את המציאות הפנימית התמוטטה והוא הופך לעד חסר אונים של הרס בנו. כאשר אנו מזדהים עם האב, אנו יודעים שבאופן מודע איננו רוצים לדעת דבר על תשוקה הומוסקסואלית ועל שגעון פרנואי. אולם האפקט המכריע נובע מהזדהותנו עם שד-מלך, הפחות מודע, אולי, אולם החשוב ביותר מבחינה פסיכולוגית. המימוש של הזדהות זו מגיע, לכל המאוחר, עם "אוהבך, אחמוך יפה המראה", משום שזו אחת החוויות הזכורה לכל אדם, וכל אדם חווה גם את האלימות והתוצאות הנוראות של תסכול האהבה.

עד כאן, בקצרה, פרושו של בלאנד. ברצוני להוסיף עוד שתי הערות להבנת השיר. האחת היא הרחבה למודל הניגודים שמציג בלאנד. מלבד דמויות הבן, האב ושד-מלך וכן דמות המספר, המייצג גם את הקורא, יש בשיר עוד דמות נוספת – הסוס עליו רוכבים האב והבן. בניגוד לשד, שהוא "נפקד-נוכח", כלומר לא קיים במציאות אבל קולו נשמע היטב בשיר, הסוס הוא "נוכח-נפקד". האיזכור היחיד שלו, ברמז, הוא במלה "רוכב" המופיעה פעמיים, בתחילת השיר ובסופו. עם זאת, נוכחותו מורגשת כל הזמן בקצבו של השיר והוא חלק מן הקשר, הפיסי והרגשי בין האב והבן. גם בקשר שבין "שד-מלך" והמיתוס של לאיוס מופיע הסוס. שם בנו של פֶּלוֹפֶס, שפותה על ידי לאיוס, היה קריסיפוס שפרושו "סוס זהב" ושם אמו היפודאמיה "מאלפת סוסים".

הערתי השניה היא שניתן לראות את הנושא העיקרי של השיר בחוסר היכולת הטראגי להרגיש ולהזדהות באמת עם סבלו של הזולת. בכך שכל חיינו עוברים במצב של חוסר אפשרות בסיסי להבין את מה שמחוץ לנו, מחוץ לאני החושב ומתבטא במלים. נתן זך נותן ביטוי ישיר למאפיין זה של "המצב האנושי" בקטע משירו "השיר על הזמיר", המורכב כולו משאלות, כמו אלו ב"שד-מלך":

"מה אני יודע על הדברים שאֵתָה יודע עליהם? מה אתָה יודע על צֵעֲרִי? מה אני יודע על צֵעֲרֶךְ? האם נִסִּיתִי אִי פֶּעַם לְחַלֵּק אֶתְךָ? האם בָּאֲמַת בָּאתְ אֵלַי בְּשִׁעוֹת הַבְּדִידוֹת? מה אני יודע על צֵעֲרֶךְ? מדוע חֵם הָעֶרֶב? מדוע נוֹשֶׁבֶת הָרוּחַ בַּחֲרֹף? לֹאֵן הוֹלֵכֶת הַפֶּרָה אַחֲרֵי שְׁהִיא נִשְׁחַטֶּת? מהי מְצוּקַת הַנָּשִׁים וּמֵה מְקוֹר סִבְלָן? מה אני יודע על כְּאֵבְךָ? מה אתָה יודע על כְּאֵבְךָ? מִתִּי נִסִּיתִי לְעֹזֹר לָךְ, בָּאֲמַת וּבְתַמִּים, בָּאֲמַת? מִתִּי נִסִּיתִי לְעֹזֹר לָךְ? מה אני יודע על כְּאֵבְךָ? מה אתָה יודע על צֵעֲרִי?"

גם הפסיכואנליזה מכירה היום בחוסר היכולת של המטפל להכיר ולהגיע באמת לאמפתיה עם המטופל. תהליך הטיפול, מבחינת המטפל, הוא רק להיות עד לאחרות (Witnessing of Otherness). ביטוי אמנותי לכך ניתן כבר בשנות השבעים, במחזה

"אָקוּס" של פיטר שאפר, העוסק גם הוא ביחסי בן והוריו באמצעות יחסיו החולניים עם סוסים. הפסיכיאטר המטפל בבן מסיים את המחזה במלים ובשאלות המבטאות את אותו גישוש באפלה:

"אני זקוק – בצורה נואשת מזו שילדי זקוקים לי – לדרך של ראייה באפלה. מהי דרך זו? ... מהי אפלה זו? ..."

כמה מלים על התרגום הנוכחי. הבלדה "Erlkönig" תורגמה מספר פעמים לעברית מאז "שר היער" של שאול טשרניחובסקי. בלדה מיועדת להיות מושרת, בלווי כלי נגינה. כל מי שהאזין לשיר המקורי כשהוא מושמע עם הלחן של שוברט, בלווי פסנתר, יודע שהרושם והחווייה נגרמים על ידי הלחן לא פחות מאשר על ידי המלים. לכן נסיתי את כחי בתרגום שיאפשר לשיר אותו בעברית, לפי הלחן של שוברט. ככל הידוע לי, תרגום כזה נוסה רק על ידי עדה ברודסקי¹³. הדבר חייב בעיקר לשמור על מספר הברות ומיקום ההדגשים בשורה, שווה או קרוב למקור, כך שהתאמת הלחן למלים לא תשמע מאולצת.

¹³ הליד הגרמני ממוצרט עד מאהלר, בעריכת עדה ברודסקי, 1989.

קישור ליצירה של שוברט למילותיו של גתה "Erlkönig – שדמלך"

סָרְגִי יֶסֶנִין - שירו האחרון

בשנת 1925, בבית מלון בסנט-פטרסבורג, כמשורר מפורסם עם נפש מעונה, החליט סרגיי ייסנין לשים קץ לחייו. הוא חתך את וורידיו. לקח דף נייר וכתב בדמו שמונה שורות של שיר זה. לאחר מכן תלה את עצמו.

Do svidan'ya, drug moj, do svidan'ya.
Milyj moj, ty u menya v grudi.
Prednaznachennoe rastavan'e
Obeschaet vstrechu vpered.

Do svidan'ya, drug moj, bez ruki, bez slova,
Ne grusti i ne pechal' brovej, -
V etoj zhizni umirat' ne novo,
No i zhit', konechno, ne novej.

השיר זכה לכמה תרגומים וזהו אחד מהם.
תרגום מרוסית: רעיה שקולניק

לְהִתְרַאוֹת, רְעִי, לְהִתְרַאוֹת.
יָקָר שְׁלִי, אֶתָּה בְּתוֹךְ קֶרְבִּי
וְהַפְרָדָה שְׁאֵמוּרָה לְקִרְוֹת
הִיא הַבְּטָחָה שֶׁנִּפְגַּשׁ וְדָאִי.

לְהִתְרַאוֹת, רְעִי, אֵךְ בְּקִלְלוֹת,
לֹא תוֹנָה, לֹא קִמּוֹר גְּבוֹת:
הֵן בְּחִינּוֹ לֹא חֲדָשׁ לָמוֹת
וְאִין, וְדָאִי, חֲדוּשׁ גַּם בְּלִחְיוֹת.

La Belle Dame sans Merci

ג'והן קיטס (1795 – 1821)

לי מַצָּאָה שֶׁרַשׁ קֶסֶם מְתוֹק
וּדְבֵשׁ פָּרָא וּמִן לִלְחִיכָה
וּבִשְׁפָה מוֹזְרָה אִזְ אִמְרָה
אֶהְבֵּתִיךָ.

לְקַחְתָּנִי לְמַעַרְת שָׂדִים
שֶׁם גִּנְחָה, הִרְבֵּתָה לְבָכּוֹת,
וְחִתְמָתִי עֵינֵי הַפָּרָא
בְּשִׁתִּי נְשִׁיקוֹת.

שֶׁם הִשְׁכִּיבְתָּנִי, נִרְדַּמְתִּי
שֶׁם חִלַּמְתִּי חִלּוֹם. אֵימָה!
זֶה חִלּוֹמִי הָאֲחֵרוֹן
עָלִי אֲדַמָּה

רָאִיתִי מְלָכִים וְנָסִיכִים
חֹרִים עַד מוֹת כָּלָם,
קוֹרְאִים - 'אִשָּׁה יָפָה בְּלִי חֲמֵלָה -
תַּעֲבֹדָה לְעוֹלָם'.

שִׁפְתֵיהֶם הָיוּ מְרַעְבוֹת
פִּיּוֹת פְּעוּרִים עַד בְּלִימָה
אִזְ נִעְרוֹתִי, נִמְצָאתִי כָּאֵן
עָלִי אֲדַמָּה.

וְלָכֵן שׁוֹהָה אֲנִי כָּאֵן
תּוֹעָה לְבַדִּי כֹה חֹר;
גַּם אִם קָמַל הַגּוֹמָא בָּאֵגֶם,
אֵין עוֹף מִזְמֵר - "...

מָה יִכְאִיבְךָ אֲבִיר חֲמוּשׁ
תּוֹעָה לְבַדְךָ, כֹּה חֹר?
קָמַל הַגּוֹמָא בָּאֵגֶם
אֵין עוֹף מִזְמֵר!

מָה יִכְאִיבְךָ אֲבִיר חֲמוּשׁ
כָּל-כֶּךָ שְׁטוּף יְגוֹן, כֹּה נְבוֹל?
מְלָאוּ אֶסְמִי הַסָּנְאִי
נֶאֱסַף הַיְבוֹל.

עַל מִצְחֶךָ חִבְצָלֹת
עִם זַעַת יְסוּרִים, טַל לוֹהֵט
עַל לַחֲיךָ שׁוֹשֵׁן דְּהוּי
גַּם הוּא קָמַל בְּלֹא עֵת.

"פְּגִשְׁתִּי גְבִירָה בָּאֲחוּ
מְלֹאֵת יָפִי, יִלְדֵת פִּיּוֹת
אֲרוֹךְ שְׁעָרָה, רִגְלָה קְלָה
עֵינֶיהָ פְּרָאִיוֹת -

עֲטַרְתִּי מִצְחָה זֹר פְּרָחִים,
צְמִידִים וְאַבְנֵט עִם בְּשָׂמִים
שְׁלָחָה בִּי מִבֵּט כְּמוֹ אוֹהֵב
הַמָּתָה בְּנֻעִימִים -

הִרְבֵּבְתִּיהָ עַל גֵּב סוּסִי -
כָּל הַיּוֹם בְּהִיתִי לְשׁוֹא
כִּי הִיא נִרְכָּנָה וְזִמְרָה
שִׁיר מְכַשֵּׁף -

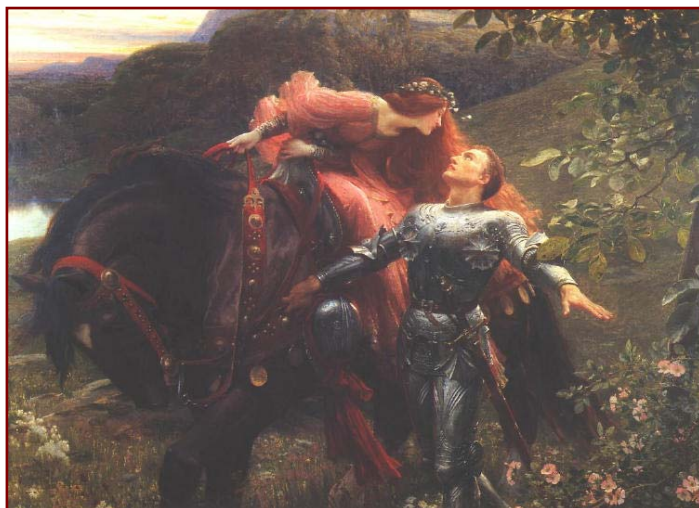
השיר La Belle Dame sans Merci הוא אחד השירים החשובים והמשפיעים, עד היום, של התקופה הרומנטית. הוא נכתב על ידי ג'והן קיטס ב-1819, בהיותו בן 24, שנתיים לפני מותו משחפת. הוא מתאר אביר, סמל הגבריות, הנראה כצל של עצמו, ומספר על אשה יפה שכישפה אותו, כמו גברים רבים אחרים, שהפכו לעבדיה. שם השיר, בצרפתית, הוא כשמו של שיר שכתב משורר צרפתי בן המאה ה-15, Alain Chartier (1392-1430), אבל מקור הדמות של האשה המתוארת בו היא במיתוס עתיק – דמותה של

לילית, אשתו הראשונה (לפי אחת הגרסאות) של אדם הראשון. לילית היתה אשה עצמאית, דעתנית שלא הסכימה לשכב תחת אדם אלא מעליו. באגדות היא מופיעה כשדה בדמות אשה המפתה גברים ומשתלטת עליהם או הורגת אותם.

בין הסופרים במאה העשרים המצטטים את La Belle Dame sans Merci נמצא ולאדימיר נבוקוב ב-'לוליטה'. האטימולוגיה של שם גבור הספר, 'הומברט-הומברט', מקורה ב-'hombre, גבר' בספרדית, או Humbert, 'לוחם ידוע' בטבונית. אבל ombre בצרפתית הוא 'צל'. כך שהגבור הוא 'גבר-גבר' או 'צל-צל', ממש כמו גבור השיר שלפנינו. הוא מתאר את לוליטה, "הנימפונת תלמידת בית-ספר שהפכתני לעבד", כמו בשירנו. לא זו בלבד אלא ש-'עבד' באנגלית אצל נאבוקוב אינו 'slave' אלא 'thrall', אותה מלה עתיקה בה משתמש קיטס בשיר זה.

ואצלנו, שמואל יוסף עגנון, בקטע 'חמדת' שבפרק 'תולדותי' בכרך 'מעצמי אל עצמי', מתאר את עצמו כמשורר בן כעשרים, חמדת שמו, שבדרכו מבוצ'אץ' לארץ ישראל, בנסעו ברכבת לטריאסטי, הוא נותר בלילה לבדו בקרון עם גברת אלגנטית, מודרנית (מעשנת) היושבת לידו ומשוחחת עמו שיחה של שעמום. תוך כדי שיחה היא נרדמת וראשה נשמט ונשען על כתפו. חמדת אינו זו ומקשיב לקול הרוח המספר לו אגדת קדומים, על בחור בן טובים ההולך ללמוד תורה וחולם על גדולתו בעתיד. 'יצאה פתאום ריבה אחת מחגוי הרים, שעה סתור ועיניה לוחטות. ראה אותה הבחור והלך אחריה. נפתחה פתאום מערה ונכנסה אותה ריבה לתוך המערה ונכנס הבחור והלך אחריה. כיון שנכנס נסתתמה המערה ושוב לא יצא הימנה'. ממש סיפור האשה היפה בלי חמלה.

גם ציירים רבים במאה ה-19 ותחילת ה-20 הושפעו מהשיר וציירו את האביר ו-'היפה בלי חמלה'. כדוגמה אפשר לתת את ציורו של פרנק דיקסי (Sir Frank Dicksee, 1853-1922) משנת 1902.

השוואת תרגומים עבריים ליצירות מופת משירת העולם

לפנינו שיר-הפיתוי ההומוריסטי הנודע של המשורר והסטיריקן האנגלי אנדריו מארוול (1621-1678), שאף כי נימנה עם אסכולת המשוררים ה"מטאפיסיים" בשירה האנגלית של תחילת המאה ה-17, דומה כי לפחות בשיר קונדסי זה נשמתו אינה כה מטאפיזית, כי אם אולי להיפך, מתה אל הפיזי....

Andrew Marvell

To His Coy Mistress

Had we but world enough, and time,
This coyness, lady, were no crime.
We would sit down, and think which way
To walk and pass our long love's day.
Thou by the Indian Ganges' side
Should rubies find; I by the tide
Of Humber would complain. I would
Love you ten years before the flood,
And you should, if you please, refuse
Till the conversion of the Jews.
My vegetable love should grow
Vaster than empires and more slow;
An hundred years should go to praise
Thine eyes, and on thy forehead gaze;
Two hundred to adore each breast,
But thirty thousand to the rest;
An age at least to every part,
And the last age should show your heart.
For lady, you deserve this state,
Nor would I love at lower rate.
But at my back I always hear
Time's winged chariot hurrying near;
And yonder all before us lie
Deserts of vast eternity.
Thy beauty shall no more be found
Nor, in thy marble vault, shall sound
My echoing song; then worms shall try
That long preserved virginity,
And your quaint honor turn to dust,
And into ashes all my lust:
The grave's a fine and private place,
But none, I think, do there embrace.
Now therefore, while the youthful hue
Sits on thy skin like morning dew,
And while thy willing soul transpires
At every pore with instant fires,
Now let us sport us while we may,
And now, like amorous birds of prey,
Rather as once our time devour

Andrew Marvell

Than languish in his slow-chapped power.
Let us roll all our strength and all
Our sweetness up into one ball,
And tear our pleasures with rough strife
Thorough the iron gates of life:
Thus, though we cannot make our sun
Stand still, yet we will make him run.

עד כאן המקור – ולהלן חמישה תרגומים עבריים שונים:

אֲנֶדְרִיו מֶאֱרֹל

לְאַהוּבָה בִּישָׁנִית

לוא לא קצרה, גברתי, העת,
זו צניעותך היתה לא חטא.
מתוים היינו בשלוח
נתיב אין-קץ לאהבה.
היית מוצאת אבני-כדכד
על גדות הגנגס רב-ההוד,
בעוד אני בעצבוני
יושב על המבר הצפוני.
אוהב הייתי ללא גבול
אותך עוד קדם למבול;
ואת היית דוחה דודים
עד קץ כפירת היהודים.

אהבתי הצמחוניית
היתה מבעת כתכנית:
הייתי שר מאה שנים
שבחי פניך הקורנים;
ואחר-כך הייתי שר
יפי חזן – וכל השאר:
כל אבר-גוף – מאה שנים
ואת לבך – מאה מונים.
זה לא מחיר מפרז לך, לא!
חלילה לי מהוזילו!
אך דא עקא: בלי הרף עף
הזמן ברכב מכנף –
ומדי יום נקרב לתחום
מדבר-הנצח העצום.
אבוי, בקבר האפל
לא תשמעי עוד שיר-הלל.
יפוך יהיה כלא היה –
רמה תביא עליו כליה.
כבוד-בתולים, שכה תצרי,
סופו עפר – כסוף יצרי.
אף כי הקבר – תחום פרטי,
אין מתחבקים בו, גברתי.

לכן, כל זמן שבשומים
פניך בשם-עלומים,
ולחט-לב שקוף שופך
זיוו מבעד לגופך,
נחג החג בטרם גז.
אל שלל-הזמן נעוט כבז:
טוב שנטרף זמננו פה –
משנהיה יחדו טרפו.
נחשף אוגנו הנגנז
עד שיצא מתק מעז,
נפרץ בעז-מאויים
ברזל-השער של חיים!
אין לצוות לשמש "דום" –
אולם נרוה אורה עד-תם!

תרגום: חנניה רייכמן

אַל אַשֶׁה חֲמוּקָה

לוא לָנוּ דִּי עוֹלָם הָיָה, דִּי עֵת,
הַחֲמוּקִים שְׁלַךְ הָיוּ לֹא חֲטָא.
חוֹשְׁבִים הָיינוּ אַט אֵיךְ נִהְלַךְ,
אֵיךְ נִבְלָה יוֹם אוֹהֲבִים אַרְךְ.
גּוֹפֵךְ הָיָה עַל חוֹף הַגִּגֶּס תֵּר
בְּתוֹלֵי הָאָדָם; וְאֲנִי עַל נֶהַר
הַהַמְּבָר שֶׁח – בְּאַהֲבָךְ נֶעוֹל
עֲשׂוֹר שְׁנִים בְּטָרָם הַמְּבוֹל.
אוּ-אִז, אִם אַךְ תֹּאבִי, אֵת עֵת-דִּוְדִים
תִּדְחִי עַד יִתְנַצְרוּ הַיְּהוּדִים.
וְצִמְחִית חֲשָׁקִי, בְּלִי הַרְסוֹן,
תִּגְדֵּל מִמַּמְלָכוֹת, אִטִּית מֶהֱוֶן.
מֵאָה שְׁנִים אֶקְדִּישׁ לְשִׁתִּי עֵינֶיךָ,
מֵאָה שְׁנִים לְבָהוֹת בְּרִקּוּתֶיךָ,
מֵאֲתִים – לְהַעֲרִיץ כָּל שֵׁד אֲבָחָר,
שְׁלִשִׁים אֲלֹפֵי שָׁנָה לְכָל הַשָּׂאָר;
עֵדֶן לְכָל אֵיבֵר שְׂבַחְבֶּךָ,
עֵדֶן אַחֲרוֹן יִפְתַּח אֵת סִגוֹר לִבֶּךָ.
אֵת רְאוּיָהּ, גְּבִרְתִּי, שִׁיכְבְּדוּךָ,
וְלֹא אֶהֱב בְּמַחִיר יוֹתֵר נְמוּךְ.

עַל-כֵּן עֲכָשִׁיו, כְּשֶׁדֶק הַנְּעוּרִים
עַל פִּז עוֹרֶךְ כְּטַל שְׂבַבְקָרִים,
וְנִשְׁמַתְךָ הַחֲפָצָה שְׁקוּפָה
כָּאֵשׁ בְּכָל נִקְבֵי הָעוֹר צָפָה,
בּוֹאִי, כָּל עוֹד אֶפְשָׁר, מְשַׁלְּהִים,
כְּשֶׁנִּי עוֹפּוֹת שֶׁל טָרֶף אוֹהֲבִים,
נִטְרֶף אֵת כָּל זְמַנִּנוּ בְּאַחַת –
וְלֹא נִשּׁוּחַ בְּלָעוּ לְאֹט,
בּוֹאִי נִדְחָס אֵת כָּל הָאוֹן, אֵת כָּל
הַדְּבֵשׁ לְתוֹךְ כְּדוֹר אֶחָד עָגֵל,
בְּפִקְעַת-תַּעֲנוּג, בְּעִז אֲלִים,
נִבְקַע שְׁעָרֵי-בְרָזֵל שֶׁל הַחַיִּים.
כִּי אֵת הַשֶּׁמֶשׁ דָּם לֹא נֶעְצָר
אַבֵּל נִרְיָן אוֹתָהּ, בְּלִי מַעְצוֹר.

אֵךְ בְּגִבִּי תִמִּיד אֲנִי שׁוֹמֵעַ
מִרְכַּבַּת שֶׁל הַזְּמַן טוֹפָחָה כְּנִפְיָה;
מַעֲבָר, לְפָנֵינוּ יִתְפָּרְשׁוּ
מִדְּבָרִיּוֹת הַנִּצָּח הָעֲצוּמִים.
יִפְיֶךָ לֹא יִמָּצָא, יִהְיֶה לֹא עוֹד,
וְשִׁישׁ קִבְרֶךָ לֹא יִהְיֶה בְּהוֹד
שִׁירִי; הַתּוֹלְעִים אִז מִבְּקָעוֹת
אֵת הַבְּתוּלִים, שְׁמֵרֶת כֹּה אֲרֻכוֹת.
עֲרוֹת כְּבוֹדֶךָ תָּשׁוּב אִז לְעַפָּר
וְתִשְׁקָתִי כְּאֶפֶר תִּפְזֹר:
יֵשׁ פְּרִטְיוֹת בְּקִבְרִי, בְּלִי סִפְקָה,
אֵךְ שֵׁם, דּוֹמְנִי, אִישׁ לֹא מִתְחַבֵּק.

תרגום: ה. בנימין (בנימין הרשב)

לגברתו הסרבנית

על-כן עכשו, כשצבע נעורים
נח על עורך כטל של שחרית,
ובעוד נפשך שוקקת, מתיזעת
מתוך כל נקבובית באש ולהט,
בואי נשגה עכשו באהבים,
וכמו עופות-טרף מאהבים
נטרף נא את הזמן בבת אחת,
לבל נמק בין לסתותיו לאט.
בואי נגל את כל כחננו, כל
מתקנו לכדור אחד גדול,
ונבקע בענוגים עזים
את שער-הברזל של החיים.
אם לא נוכל לומר לשמש: דם,
נוכל להריצו עד רדת יום.

תרגום: שמעון זנדבנק

אלו היה די זמן ודי מקום,
יכלת אז לסרב לי כל היום,
גברתי. או-אז היינו מתישבים,
תוהים איך לבלות יום אהבים
אך. על שפת הגנגס ההדי
היית לוקטת אבני-חן; אני
על גדות ההמבר הייתי מקונן.
עוד במבול – אולי עוד לפני כן –
אוהב הייתי, ואת דוחה אותי
עד יום בו יתנצרו היהודים.
אהבתי כצמח מתפתחת
היתה לכלל אימפריה – אך בנחת.
היה לוקח לי מאה שנים
לומר לך שבחי עין ופנים,
מאתים להלל כל שד ושד,
שלשה רבוא לשאר; עדן אחד,
אם לא יותר, לכל איבר שלך,
ובאחרון היה לבך נפתח.
כי ראויה את לכבוד, גברתי,
ולא אוריד מחיר אהבתי.
אבל תמיד אשמע מאחורי
הזמן במרכבתו שועט אלי,
ולנגדנו מוטלים שטוחים
מדבריות של נצח ענקי.
יפיד לא יודע עוד; בקמרון
השיש של קברך שוב לא ירן
שירי המהדהד. או-אז רמה
תדע את הבתולים שכה שמרת,
וכל אנינותך תהיה אבק,
וכל תאונתי לאפר דק.
הקבר הוא מקום פרטי, נאה,
אך איש לא מתחבק שם, כנראה.

לאהובתו החישנית

עד השתמדות היהודים.
אהבתי הצמחונות תגדל לה עד
לממדי אימפריה ויותר לאט.
מאה שלמה הן תעבר
לקלס עינך, מצחך לסקר.
מאתים לשבחי כל שד:
ושלשים אלף צד אל צד.
עדן אקציב לכל איבר,
ובאחרית לבך יואר.

לוא אך נתנו לנו מרחב ועת,
החישנות הזאת לא נחשבה לך חטא.
מתישבים היינו ומחשבים היאך
ננעים את יום אהבתנו הנמשך.
את אבני ספיר תצאי ללקט
על שפת הגנגס: ואני על גדות
ההומברוס אתלונן. אהב בלי גבול,
אחל שנים לפני פרץ המבול:
ואת תדחי לי עת-דודים

כִּי לֶךְ יֵאָה הַדּוֹר גָּדוֹל
 וְאֵין אֲנִי אוֹהֵב בְּזוֹל.
 אֶךְ מִגְבִּי אֲשַׁמֵּעַ תְּדִיר
 רִכְבִּי הַזְמַן שׁוֹעֲטִים בְּאֲדִיר:
 וְנִכְחֲנוּ דָם רוֹבֵץ
 מִדְּבַר שֶׁל נֶצַח עַד אֵין קֵץ.
 יִפְיֵךְ יִגַּז מִבְּלִי שְׂרִיד,
 וּבְטָרְקָלִינֵךְ לֹא עוֹד יִרְעִיד
 קוֹל הַד שִׁירִי: הַתּוֹלָעִים
 יִבְקִיעוּ בְּתוֹלִים שְׁמוֹרִים:
 כְּבוֹדֵךְ הֵם יִכְלוּ עַד דֶּק;
 וְכָל חֲשָׁקִי יֵהָא לְאַבָּק.
 נֶאֱהָה הַקֶּבֶר וּפְרָטִי,
 אֶךְ בּוֹ לֹא תִתְחַבֵּקִי אֶתִּי.
 עַל כֵּן כָּל-עוֹד גּוֹן בַּחֲרוּת
 נָח עַל עוֹדֵךְ כְּטַל שַׁחֲרִית,
 כָּל-עוֹד נִפְשֶׁךְ הַחֲפָצָה
 מִתּוֹךְ כָּל נִקְבוּבִית פּוֹרְצָה,
 נִשְׁתַּעֲשַׁע כָּל-עוֹד נִתָּן;
 עֲכָשִׁי, כְּעוֹף-טָרֶף תֹּאֲוָתוֹ,
 נִזְלַל זְמַנּוֹ בְּחֶטֶף,
 וְלֹא נִגּוּעַ בֵּין לְסִתּוֹתָיו.
 נָגַל כִּחְנוֹ הַנָּצוֹר,
 מִתְקַנּוֹ, לְצוֹרֶת כְּדוֹר:
 נִפְרָץ אֶת שַׁעַר הַנְּחוּשָׁה
 שֶׁל הַחַיִּים, נִשְׁדָּד תְּחוּשָׁה.
 בְּאֵין אוֹן לִפְקֹד עַל שְׁמֵשׁ דָּם,
 נוֹכַח לְהַרְיֵץ אוֹתוֹ עַד תָּם.

תרגום: מאיר ויזלטיר

לאהובתו המתממת

במרכבתו המכוננת
הזמן חופז ונגדה נא
למנת-חיינו הקטנה
ש'רועים אי-שם כגזר מועד
מדבריות של נצח-עד.
יפוך אז שוב לא ימצא
ובשיש קברך לא עוד יפצה
שירי המהדהד את פיו
והרמה לבתק תיטיב
בתולך שמכל משמר
אצרת, נצרת לסוף המר.
כבודך ששוב לא יזכה לך,
זה שאבד עליו הכלח,
שבק, נבק, הפך אבק
וכל חשקי – לאפר דק.
הקבר הוא מקום פרטי
ונוי בו, אך לדעתי
אף המתים, ירדי דומה
לא מתחבקים בו, משום-מה.
על כן, כל עוד גון-נעורים
נח על עורך כטל-שחרים
ויקוד נפשך יפרץ, יעור
מכל נקבוביות העור
באש דחופה ומידית
בה להט של שקיקה עדית -
בואי עכשיו, כל עוד אפשר,
כל עוד נוכל, כל עוד נכשר
לטרף כשני עופות דורסים
באהבה נעלסים
את זמן חיינו וננחת
עליו, מוטב, בבת אחת
פן נאלץ טרפו להיות
בין לסתותיו האטיות.
בואי נגל אונינו, כל
עסיס מתקנו השגל
לכדי כדור אחד – ואז
במחי אדיר של ענג עז
נבקע את שער ברזלו
של עצם החיים כלו.
אם לא נאמר, כגזר חרוץ,
לשמש: "דם!" נאמר לו: "רוץ!"

לוא שנות עולם לנו ופנאי –
התחסדותך, גברתי, לא גנאי
וחטא נמנו בה. מתישבים
היינו אט ומחשבים
איך נהלך, איך נערך
את יום-דודינו הארך:
את - אבני אדם אז מוצאת
היית על גדות הגנגס, עת
אני – תלונות עצבי תניתי
על שפת ההמבר, * אף הייתי
מקדים אהבתי לך (בול!)
עשור בטרם המבול,
ואת - לגבר החושק,
אם רק היה לך מתחשק,
מפנה היית סרוב קשה
עד ישתמדו בני דת משה.
אהבתי זו העורגת
גדלה היתה ומשתרגת
כצמח זה שהענק
לו גדל ממלכות-ענק
אך קצב גדולו אטי
משל אימפריות, יפתי.
מאה שנים ראוי היה
לקשר שבחים והודיה
לשתי עיניך הנאות
ועל מצחך להשתאות
ושנות מאתים, בלי חשד
של קצר-רוח - על כל שד
לומר הי-דד, ואם ישאר
סך תלת רבוא – לכל השאר.
כך לפחות עדן אחד
לכל איבר בך ייחד
ואחרון העדנים
בם עדניך נדונים,
אם בחוצך או בחבך,
יחשף את כל צפוני לבך.
כי לך יאה כבוד, גברתי,
ולא אוזיל אהבתי.
אך מגבי אני שומע
תמיד, מבלי התמהמה,
פיצד במחי אבחה מונפת

תרגום: יוסי גמזו

הערות מתרגם (מאת יוסי גמזו):

(*) - במקורו האנגלי קרוי שיר-פיתוי מפורסם זה בשם **To His Coy Mistress**. במרבית המילונים בני-הסמכא (כגון, דרך משל, ה-**Random Webster's Dictionary** וה-**Oxford Dictionary**) מצוין במילה **coy** ניואנס-המשמעות של העמדת פני ביישנות, התממות והתחסדות (ולא של ביישנות-אמת). לקיחתו-בחשבון של פירוש נכלולי מעין זה ל"ביישנותה" של האהובה, מוסיפה, בלי ספק, נופך מיוחד של הומור ואירוניה, שמותר לשער כי מארוול, אמן הלשון-נופל-על-לצון, השתמש בו ביודעין ובקריצת-עין. למרבה הצער, אף שהשיר תורגם לא אחת ללשוננו, התעלמו מרבית מתרגמיו הנכבדים ממשמעות ממזרית ומשעשעת זו ותרגמו את שם-התואר **coy** כ"חיישנית", "ביישנית", "סרבנית" ו"חמוקה", שמהם נעדר כליל יסוד גחמני-תחמני זה. במסכת כתובות יז מוצאים אנו את התיאור "פלה נאה וחסודה". דומה כי לא היה זה כלל **Marvellous** (מפליא), במקרהו של **Marvell**, לוא ידע המשורר עברית וגרס, במקום "חסודה", "חשוודה"...

(**) - המֶבֶר – שפך משותף של נהרות ה-**Ouse** וה-**Trent** בצפון-מזרח אנגליה.

תיה

מפת ארגמן

אל תנווד לי, פֶטְרוֹן, וְכוֹסִית בִּידֶךָ עוֹלָצֶת מִפִּלְתִּי
הַשְׁכַּחַת יָמִים אַחֲרֵי, מִסְתוֹפֶף לִגְבְּהִי, אֲוִיל שְׁכוּרִים
עוֹגֵב רִירֶךְ טִיפוּפִי, תוֹמְתִי אִזְ הִזְעַת לִקְצֵב הוֹוֹאֵלֶס
זֶהב עֲדִיִּים צְנִינִים לְעוֹרִי, מְשִׁי חֲנוּפוֹת מִתְלַע כֶּחֶשׁ
עִירִם, עֲרִיָה, הוֹלִיכֵנִי הַזְמֵן וְאַתָּה פֶטְרוֹן, הִגֵּה תַעֲתוּעִיו
שְׁמוּט קִלְפִּיךָ לַהֲלֹךְ מוֹלֶךְ, בְּדוּי יִלְלֵת זִקְנֶתְךָ הַעֲלוּבָה
עוֹד הֶרֶף קֵל, טִבַּעַת עֶשֶׂן תִּכְרִיעַ הַקֶּלֶף, רַק הֵשֶׁב לִי
מִפֶּת אֲרָגְמֹן, מִצֵּעַ מִשְׁחָקֶךָ הַפּוֹזֵב, לַעֲטוֹת עֲרוֹתִי
נִשְׁרָפֶת אֲגוּעַ וּבִצָּאת נִשְׁמַתִּי, תִּהְיֶה זֶה כְּסוּתִי. אַחֲרוֹנָה

יוצא למסע

הרהורים ברות

מהגרת, זה מצב נפשי - פסק, בהרהורי טבעות עשן המקטרת -
שבו את הולכת אחר הנערים, ללקט שביבי מילים נרדפות,
אל חיקך המזה:
הרעב כתוב בשדה
אחר

קול דמך זועק מתוך התחבשות המאפירות של ימך
אין יונה בחלון
אין מלאך בתקרות -

מלפומיני*

חריפות עלי ההדס שקלעת בשערך
מזכירה לי את
דרכן של אהבות

אבל איני יודע אחרת, אלא
בברקים ורעמים
כמו איקרוס, אני פורש שוב ידים
קרועות

מהו רחבו של נהר המתים?

* אחת מתשע המוזות, מלפומיני היא
אשר על הטרגדיה

חמדה אביב

דיל מצויין

מתוך מחזור: יום הולדת במטרו

בצהרים-
במדרגות המטרו
הכל נראה אפשרי.
אשה רעולה
ונערה חשופה
נושקות כתף,
אוכלות קרואסון עם חמאה -
ומחיכות אלי.
לרגע,
לפני שפנו
האחת לשמאל
והשניה לימין
שמחתי
שנמצאה תחנה בה גרד -
כלן.

אחר כך-
חציתי לבדי
כביש בקו ישר,
מישהו בא לאסף אותי
בדיל מצין.

פגוש את המשורר

ברכה רוזנפלד

המשורר יאן טברדובסקי **Jan Twardowski** (1915 - 2006) היה כומר קתולי ואחד המשוררים הפופולאריים והנערצים ביותר בפולין. רק ב-1970 יצאה לאור אסופה גדולה של שיריו וזכתה מיד לתהודה עצומה. שירתו היא תופעה ייחודית, ליריקה דתית, שאין דומה לה בספרות העכשווית. שירה של אמונה, תקווה ואהבה. שירה - תפילה, אך מפורקת מכל פאתוס. השאול לדידו ריקה, כי השטן מתהלך בין בני האדם, והמלאכים נמצאים רק בשמיים, לא על פני האדמה. על כן הוא מתייחס בהבנה ובסלחנות לחולשות האנושיות תוך נקיטת עמדה מלגלגת לעתים, אירונית, אך לעולם לא עוקצנית. לשונו שואפת לפשטות מירבית, לעממיות, מבלי לוותר על עושרה.

הסביבה הכפרית, בה נולד, מוצאת בה ביטוי ער. שירתו מצטיינת בחושניות רבה, בעושר של צבעים, קולות, ניחוחות ומרקמים. הוא מפגין בקיאות מופלאה בשמות הצמחים ובעלי החיים, כולל הקטנים והנדירים ביותר. שירתו ספוגה חכמת-לב עמוקה, כזו הנובעת מניסיון חיים עשיר ולא רק משל עצמו ומודעות עמוקה לפרדוקסים של הקיום האנושי. האלהים שלו מחייך אל כל צומח וחי, והמשורר-הכומר מדבר בו במלים פשוטות, חפות מרצינות, בהומור, בענווה, מבלי לדרוש לעצמו דבר. שירתו מתייחסת באותה מידה של כבוד ואהבה לכל חייית השדה, עוף השמיים ודגת הים תוך סירוב לאשר את עליונותו של האדם, ממנו נדרשת מידה של ענווה, כי הכל ברואי אלהים. על רקע האהבה הגדולה לכל ה"יש" בולטת בדידותו של המשורר-הכומר. בדידות שהיא מוטיב חוזר ונשנה ברבים משיריו, גם אם הוא מובע כמו בדרך אגב ובביטול מה.

מדוע התחלתי לתרגם את יאן טברדובסקי? מה לי ולכומר הקתולי? חשבת שבתקופתנו, שלהי המאה העשרים וראשית המאה ה-21, הרבה יותר קל להיות ספקן מאשר מאמין. גם ליאן טברדובסקי שהיה איש אינטליגנטי ומשכיל ביותר וקרוב לוודאי שרעיונות התקופה לא היו זרים לו. אולם הייתה בו תובנה עמוקה שללא אמונה אין תקווה וללא תקווה אין טעם לחיים, רק תהומות היאוש נפערים. זוהי אמונה שהיא הרבה מעבר לאמונה הדתית, אך האמונה הדתית היא חלק ממנה. לפי מיטב הבנתי, הכומר יאן טברדובסקי ילד את שיריו על מנת לחזק את עצמו באמונתו, להעניק משמעות לחייו. שירתו נולדה מתוך המקום שהתפילה המקובלת, השגורה, אין בה די.

כך אני מבינה את היצירה השופעת והעשירה וחדת-המבט הזאת ובנקודה הזאת בדיוק התחברתי אליו. אינני אישה דתית. אולם יש בי, כמו בכולנו, צורך אדיר להמשיך ולקוות. לקוות לטוב. כי ללא תקווה אין טעם לחיים, שממילא קצרים הם ומלאי סבל.

בשירתו החכמה, היודעת להשלים עם מה שיש ואינה מתקוממת כנגד מה שאין, מלאת ההומור וטובת הלב, אני מוצאת נחמה.

שלושה שירים

מלאך עירי

בדיוק כשחשבת
שהתפים חיים יותר
ואתה נורא קטן
כמו קמין מדמה
בחדר האכל
כמו מלאך שאין לו ילדים
קל כמו עוף של 20 אגורות
גאון מדרגה שניה
למרות שעטפת את עצמך בספרים
שאינו מאמין כי מחסר אמונה
קמה אמונה חדשה
שאלה שעזבו ינטשו אותך
בשנית
קדוש ומלא טעיות
בדיוק אז בחר בך מי
שגדול ממך
שבא עולם כל כך טוב
עד שאינו משלם
ואותך כה לא משלם
עד שטוב

תצלומים ישנים

רק תצלומים ישנים לא עושים חשבון לזמן
מראים את הסבתא פילדה צנומה
עם אביב על ענפי ערבה אדמים
את הכדור שלה מלפני חצי מאה ואנקורים פעלים
צמחה הנאמנה כמלאך אישי
הדלגית שלה בתור אמת בלי דמעות ובלי פרדות
את הבישוף בתחתונים קצרים על גדר גבוהה
התצלומים ברצון יתר מצילים את הילד
מעדיפים חיוך על פני שמים דוגמטיים מחמירים
גם את הלב שאחר בסתר
מראים חופשה, קיץ חסר חמלה
מפגש עם כלב בין החיטה והשעורה
במיוחד כשהחיים נמלטים כמו בלון
וחלזון חסר בית מתהלך עם ביתו
אבן בעלת פני מלך שלא התאבנה
לפני חצר המלכות השרופה, אחיות דקות מתנים
משעשעות, למרות השעון שעל ידיהן בכה

אמרי לי

סינדרלה, לך זה הצליח
להפריד גרגרי פרג מן האפר
במשך לילה אחד
אמרי לי כיצד להפריד
חתול מחתולה
כאב מאהבה
דמעה מהתנסיות
עצב מזמן
חכמה מזקנה
מבלי להגיע לשנות פיל

זכרון פתה ו' מתגבש כמו פנינה
עם המנהל כיונק תמים באמצע
נפטר לא קם לתחייה לפרוש כבן אנוש
אגם שהצהיב כמו טופז וצפרדע בעל כשרון
כשהחוחית מן הגנה אל השדה עוברת דירה
אפילו עשב שמתחמק תמיד בתור קש
נוף שמזמן עבר לגיאוגרפיה
ועיניים כבר גדולות מדי ליאוש

על "חליל המרזבים" לולדימיר מיאקובסקי

מיאקובסקי המוקדם, שירים ופרוזה 1912-1918.
מרוסית: עמנואל גלמן. עיצוב: אנה וולושין ודוד מוסקוביץ'.
"ספרי עליית הגג", "ידיעות ספרים", 260 עמ'.

שירה במיטבה היא מעשה כישוף. היא חליל הקסם שהמאזינים לו אינם מועדים לטביעה בנהר, כי אם לנסיקה אל פסגות הרוח אשר שום יצירה מילולית אחרת אינה מסוגלת לשאת את הקוראים עדיהן. כזו היא שירתו של ולדימיר (ולודיה) מיאקובסקי, מענקי השירה הרוסית של המאה העשרים, משורר ואדם גדול מהחיים. זאת גם אם בחייו ואף עד עצם ימים אלה עולים הדי "כלבים" המבקרים, המתפלמסים לגבי מידת הגדולה של המשורר ושיריו. למקרא שורותיו המצמררות בעוצמתן אין ספק כי מיאקובסקי הוא מן "השירה", הלא-ארוכה ככלות הכול, שעוברת בדרכה הבטוחה אל הנצח, אל הפתיאון. "חליל המרזבים", אחד מספרי השירה המפוארים והמושקעים שיצאו בשנים האחרונות בעברית, הוא עדות מובהקת לכך שגם אם בימינו אלה מקומה של השירה לא יכירנה כבעבר, אין זה אלא שפל זמני בלבד. השירה, מעצם היותה היצירה המילולית הניזונה בעיקרה וברובה מחומרי הנפש שאינם משתנים לעולם, היא ובעיקר היא – כאשר מדובר בשיאי כישרון פיוטי כמו של מיאקובסקי – תחצה את כל משברי הרוח, בלי שיגרע ממנה מאום.

"חליל המרזבים" אינו מעיקרו עוד ספר שירה. זוהי פנורמה מרתקת המקיפה את הוויית המשורר ואת שיריו מהיבטים שונים, המשלימים זה את זה לכדי יצירת עולם פיוטי שכל הנפגש בו בדרך החולין של חייו לא יוכל להמשיך הלאה מבלי לקחת ממנו את העיקר: חוויה המתאפשרת רק הודות לפגישה עם משורר מורס מעם, מכל עם, ובלי שום זיקה הכרחית ל"שמש העמים" שזה מכבר שקעה בנשיית דפי ההיסטוריה. נכללים בספר זה דברי מבוא מרתקים, חלקם ממחוזות אישיים של המתרגם עמנואל גלמן; נבנה גשר יצוק ומרובד אל אישיותו המורכבת של מיאקובסקי ואל התפקיד האדיר, אם גם שנוי במחלוקת, שהיה לו בחייו. יסודות הגשר הם רשימות של יוצרים בני תקופתו על אודותיו, בצד רשימותיו של מיאקובסקי עצמו; ולהעשרת הוויזואליות שובת הלב של הספר נשזרו בו תצלומים של מיאקובסקי, כולל אחד דרמטי במיוחד שצולם שעות ספורות לאחר התאבדותו (או הירצחו?) בגיל 37, ב-14 באפריל 1930; וכמובן מובא תרגום עברי נפלא, רהוט ומודרני להפליא לשיריו המוקדמים ולטרגדיה שכתב בשנת 1913, בהיותו בשנות העשרים המוקדמות שלו. זאת תוך השוואה לקומץ שירים שתרגמו אברהם שלונסקי ואלכסנדר פן (להראותנו עד כמה העברית שינתה פניה). ואפילו (לקוראי הרוסית) מובאים כמה משירי המשורר באותיות קיריליות, ובצד זאת תעתיק באותיות עבריות; לכל אלה צירף המתרגם ועורך הספר עמנואל גלמן, שיצר כאן יצירה אמנות משל עצמו, עשרות הערות מאירות עניינים על המשורר, על שורות משיריו, ועל מאפייני התקופה שבה נכתבו.

"בניגוד להשפעת הסוציולוגים והפוליטיקאים", כתב מיאקובסקי, "ההשפעה הזאת (של אמן המילים, ע.ל.) אינה מוסברת באמצעות מערכות מוכנות של רעיונות, אלא בקליעת סלי מילים שבתוכם אפשר למסור לזולת כל רעיון שתרצו". מכאן שאין זה משנה, למשל, מיהו קהל היעד הספציפי שאליו מכוון המשורר את השורות הבאות: "דור העתיד! מי אתה? הנני - / כולי / מכאוב וחבורה. / לך אוריש את הבוסתן / של נשמתי האדירה". (מתוך השיר "לכולי", 1916). דור העתיד בשביל שורותיו הנפלאות של מיאקובסקי הוא כל דור! השאלה הפתוחה המהותית אותה הותיר אחריו המשורר המת, היא, האם יהיה אי פעם עוד מישהו כמותו שיעלה בידו למלא כיכר ב-120 מיליון מאזינים – לא למחאות בלשון פרוזאית כי אם לדבר-שיר...

קוראים כותבים

שלום שרית

תתחדשי על האתר החדש, התרגשתי במיוחד ונפעמתי מההשקעה הגדולה בו. משורר החודש רעיון מקסים ומפרה. אני חושבת שאת עושה מפעל גדול בהחייאת השירה העברית, במפגש התרבויות האתר והירחון הם גשר לשלום בין השפות המהווה פתיחות, הבנה וסולידריות בין יוצרים לבין יצירות. כל הכבוד. העיצוב משגע. ניכרים בו השקעה, תיכנון ומחשבה רבה. יהודית מליק-שירן מולי"ית בת אור, הוצאה לאור

שרית שלום

מעולם לא נפגשנו, אך ברצוני להודות לך על היוזמה הברוכה שלך להקמת המיזם והאתר הנפלא הזה. מתוך ים של אתרי אינטרנט מדוללים וחסרי תוחלת הגעתי לאתר שלך השונה והמיוחד כל כך. האתר הזה דורש עומק ומחשבה - דברים שלעיתים הם נדירים בתקופתנו. התצוגה והמוסיקה מתאימים ככפפה ליד. כאמור, רק לאחרונה נחשפתי לשירה-בזכותך, ומאז אני מקדיש לעצמי זמן איכות לצלול באתר, לחשוב וליהנות. יישר כוח והמון המון תודה

שאול הולצמן

שרית שלום לך

אינני מהאנשים שקוראים שירה אלא אם כן מישו ממליץ על משהו מאד מיוחד, והנה אני מוצאת עצמי קוראת בשקיקה את הירחונים שאת שולחת ואף נהנית מהם מאד. בכל ירחון יש מדור המסביר על אחד הג'אנרים ומספר על אחד המשוררים ובדרך כלל יש גם ניתוח מעמיק של שיר. אני קוראת את כל אלה בהנאה רבה ושמחה שנופלת בידי הזכות להתוודע אל חומר ספרותי שאינני בקיאה בו ולהרחיב ידיעותיי.

כולי התפעלות מהעריכה המעניינת שלך ועד כמה את בדרכך שלך, מביאה את הדברים באופן ששווה לכל נפש. אני מאמינה שכל קורא, גם אם הוא מאוהבי השירה הכתובה וגם אם לא, מוצא עניין במדור זה או אחר. אני מודה לך מאד שנפלה בידי הזכות לעיין בירחוני החוג לשוחרי שירה, גם אם אינני נמנית ביניהם. תמיד אשמח לקבל את הירחונים וכל מצגת הקשורה לשירה וספרות. יישר כח.

עפרה

שלום לך שרית

האתר נפלא, מהפנט עשיר בטוב טעם, משאיר טעם של עוד... השילוב בין הצלילים, מילים, צבעים, ציורים/צלומים, קליט מאוד, מדהים ומרתק...

כמו כן, יוצאת דופן ההתייחסות לכל השותפים ב"מלאכה" : משוררים, מאירים,
מלחינים וכ"ו.
כל הכבוד ליוזמה.
אשמח לחשוף אתר זה לתלמידי ומקורבי.
בברכה
תמי שניידובר/פינקלשטיין

שונות

"הליקון - העמות לקידום השירה בישראל" מקיימת פעילויות שונות ביניהן: כתב עת,
עריכה והוצאת ספרים, אתרי שירה, פסטיבל שירה בינלאומי, אירועי שירה ומולטימדיה
ובית ספר לאמנות היצירה הספרותית.
אם ברצונכם להצטרף דרך קבע לרשימת התפוצה של הליקון, אנא שלחו מייל חזרה
עם השם המלא. דרך רשימת התפוצה נוכל לידע אתכם בכתבי עת חדשים, ארועי
שירה שונים, הרצאות בנושא פרוזה ושירה ועוד ועוד.
שני דיגה - צוות הפקה

03-5600122

03-5604063

להרשמה:

http://enter-system.com/site/form/ShowForm.asp?form_id=39069

המשוררת והמבקרת **ברכה רוזנפלד** פותחת סדנאות חווייתיות לכתובה יוצרת לנוער
ולמבוגרים. הסדנאות תחלנה בחודש אוקטובר בתל אביב ובחיפה. לפרטים
ולהרשמה טלפונים : 5517470 – 03, 054212184
דואר אלקטרוני: braha_rosenfeld@yahoo.com